

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta pedagogická
Katedra historie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Dámský spolek Ludmila v Rokycanech

Zuzana Havlová

Vedoucí práce: Mgr. Eva Mušková, Ph.D.

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Plzni,2012

.....

Děkuji vedoucí práce Mgr. Evě Muškové, Ph.D. za odborné rady a věnovaný čas, Státnímu okresnímu archivu v Rokycanech, Muzeu Dr. Bohuslava Horáka a Městské knihovně v Rokycanech za pomoc a ochotu.

Obsah

1	Úvod	2
2	Počátky feminismu a emancipačního hnutí	4
3	Vývoj ženské otázky v Habsburské monarchii	6
3.1	Postavení žen a dívčí vzdělávání v monarchii	7
3.2	Specifika české ženské emancipace	9
3.3	Ženské spolky v Čechách	10
4	Inspirace rokycanských žen v Americkém klubu dam	13
5	Vznik spolku Ludmila	14
6	Struktura Dámského spolku Ludmila	15
6.1	Přijímání členek	15
6.2	Výbor	16
6.3	Funkcionářky	17
6.4	Vystoupení ze spolku	17
6.5	Podmínky zrušení spolku	18
6.6	Financování	18
7	Vývoj Dámského spolku Ludmila	19
7.1	Období od založení spolku roku 1870 do první světové války	19
7.2	Dívčí vzdělávání v Rokycanech na přelomu 19. a 20. století	26
7.3	Snaha o zřízení dívčího lycea v Rokycanech	28
7.4	Rokycany a spolek Ludmila v době první světové války	28
7.5	Péče o raněné v době první světové války v Rokycanech	31
7.6	Dámský spolek Ludmila v období první republiky	32
7.7	Od nastolení Protektorátu Čechy a Morava do zániku spolku roku 1944	36
8	Přínos spolku Ludmila	37
9	Závěr	39
10	Prameny a literatura	42
10.1	Prameny	42
10.2	Literatura	43
10.3	Internetové zdroje	46

1 ÚVOD

Dámský spolek Ludmila byl organizace fungující v Rokycanech v letech 1870 až 1944. Přestože toto dámské sdružení významně přispělo ke kulturnímu rozkvětu Rokycan na přelomu 19. a 20. století, nebyla mu dosud věnována větší pozornost. Cílem této bakalářské práce je analyzovat činnost a strukturu tohoto spolku a zjistit, zda měl vedle charity a vzdělávání i jiné cíle, například politické, a jak je dokázal naplnit. Práce dále odpovídá na otázky, z jaké společenské vrstvy členky Ludmily pocházely, zda záleželo na jejich rodinném stavu, a podle jakých kritérií byly ženy přijímány. Protože nelze předkládat historii spolku bez kontextu dobových událostí, práce zahrnuje také stručný paralelní nástin historického vývoje Rokycan v 19. století a v 1. polovině století následujícího. Právě toto období bylo pro ženskou otázku zlomové. Ženy pomalu bořily zaběhnuté tradice, které jim předurčily pouze roli matky a manželky. Rozbít tento osvědčený model nebylo snadné, ovšem jednak ženská iniciativa a odhodlanost, jednak dobové události dopomohly k provedení společenských změn. Zásadním krokem k emancipaci byl pak vznik ženských spolků, které umožnily zabývat se i jinými činnostmi, než je péče o domácnost, a tím přinesly ženám nové možnosti. Neznamená to ovšem, že by ženy najednou přestaly být manželkami a matkami. Musely skloubit své letité poslání s působením ve spolku a veřejném životě. Ženy jednoduše viděly v mateřství naplnění života a nemínily se ho vzdát. Až první světová válka přinesla opravdový zlom. Muži odešli na frontu a zabezpečení rodiny bylo úkolem ženy. Proto až od této chvíle je možné hovořit o opravdové emancipaci. Členky českých dámských spolků nikdy nepřikročily k žádným radikálním krokům nebo požadavkům, ale zato postupně připravily půdu pro plnohodnotné ženské vzdělávání.

Hlavní přínos této bakalářské práce tkví v tom, že se věnuje dosud nezpracovanému tématu a je založena výlučně na pramenech a odborné literatuře. Je pravda, že již vznikla bakalářská práce na obdobné téma, ta se ale zabývá rokycanskou Ludmilou okrajově na pouhých dvou stranách a je omezena prakticky jen na popis fondu. Jedná se o práci *Emancipace českých žen v Čechách v 19. a v 20. století* Vladimíry Janovcové.¹ Autorka dokonce chybně tvrdí, že v roce 1918 měl spolek 370 členů, což není v pramenech doloženo a je velmi nepravděpodobné, že by na konci první světové války

¹ JANOVCOVÁ, Vladimíra. *Emancipace českých žen v Čechách v 19. a 20. století*. Plzeň, 2010. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, Katedra historie, s. 33-34.

přistoupilo více než 200 členek, když ještě v předchozím roce bylo příslušnic 105. Dokonce je zde nepřesně datován zánik spolku, který autorka s jistotou určila na 13. březen 1944. Ve skutečnosti byl v tento den pouze pořízen poslední zápis ze schůze, ale nejednalo se o ukončení činnosti spolku Ludmila, jehož přesný datum neznáme.

Předkládaná studie také sleduje historii města z nového úhlu, čímž doplňuje jinak poměrně rozsáhlou bibliografii o Rokycanech, a zároveň reflektuje moderní tendence zabývat se úlohou žen v dějinách. O rokycanském spolku Ludmila neexistuje dosud žádná detailní odborná publikace, dokonce nenajdeme ani v literatuře ani na internetu téměř žádné informace. Ukázalo se také, že povědomí obyvatel Rokycan o existenci tohoto spolku je prakticky nulové. Dokonce i nejnovější kniha o dějinách Rokycan se o Ludmile zmiňuje pouze v jedné větě, a to: „*Stoupající emancipace žen vedla roku 1870 ke vzniku Dámského spolku Ludmila.*“² Rokycanské sdružení připomíná také Pavla Horská ve své knize *Naše prababičky feministky*³ a Hana Hrachová v článku *Zdravotní a sociální péče o děti na Rokycansku v letech 1916-1945*, obě však pouze informují o jeho existenci.⁴ Důvodem nezájmu ze strany badatelů je pravděpodobně to, že ve větších městech vznikly mnohem úspěšnější a mohutnější dámské spolky a také v Rokycanech působily atraktivnější a ne tak úzce zaměřené organizace jako Sokol nebo Skaut.

Hlavním zdrojem informací byly tedy výhradně prameny, především tři knihy zápisů ze schůzí z let 1870-1944, kniha příjmů a vydání, spolková korespondence a oběžníky dostupné ve fondu Dámský spolek Ludmila v Rokycanech ve Státním okresním archivu v Rokycanech. Většina pramenů nebyla dosud zpracována. Kniha zápisů z let 1870-1921 byla vedena nejpečlivěji, a je tedy nejhodnotnějším zdrojem. Záznamy ze schůzí jsou psány úhledným písmem, občas s gramatickými chybami. Největší část zapisovala jednatelka Augusta Faflová, a to v letech 1881-1920.

Práce je rozčleněna na deset kapitol. V úvodní části se věnují tématu ženské emancipace v Čechách a fenoménu ženských spolků, které vznikaly ve většině měst především

² HRACHOVÁ, Hana a kol. *Rokycany : Dějiny českých měst*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 141.

³ HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1999, s. 70.

⁴ HRACHOVÁ, Hana. Zdravotní a sociální péče o děti na Rokycansku v letech 1916-1945. In : *Minulostí Západočeského kraje*. 1. vyd. Ústí nad Labem : Albis international, 2002, s. 173-197.

od 60. let 19. století. Literatura podkládající tyto kapitoly je zaměřena na dějiny žen a stupňování jejich požadavků vůči společnosti. Nejvíc jsem využila práce Mileny Lenderové,⁵ Pavly Horské,⁶ Jany Malínské⁷ a Marie Bahenské.⁸ Následuje přiblížení vzniku spolku Ludmila v roce 1870 a rozbor stanov, které upravovaly pravomoci výboru a funkcionářek. Další kapitoly informují o činnosti spolku v jednotlivých etapách, nejprve od jeho vzniku až do první světové války, poté v době války, za první republiky až do zániku spolku roku 1944. Dokladem pokrokových myšlenek rokycanské Ludmily byl pokus o zřízení dívčího lycea v Rokycanech, kterému je věnována samostatná kapitola. Práce informuje o významných událostech, na kterých se spolek organizačně podílel, o jeho charitativní činnosti a také o finančních obtížích, se kterými se musel vyrovnat. V závěru práce je nastíněn celkový přínos spolku Ludmila.

2 POČÁTKY FEMINISMU A EMANCIPAČNÍHO HNUTÍ

Zrod feminismu bývá spojován s rokem 1772, kdy byla v Paříži vydána kniha *Esej o povaze, mravech a duchu žen v rozličných stoletích* francouzského duchovního Antoina Léonarda Thomase. Ve své práci dokazoval, že ženy jsou schopné všech mužských aktivit, pokud jim to společnost umožní.⁹ S tímto názorem však nesouhlasil Denis Diderot,¹⁰ který tvrdil, že ženy jsou stvořeny jen pro mužské potěšení. Na stranu žen se postavili filozofové Claude Adrien Helvétius¹¹ a Marie Jean Condorcet.¹²

⁵ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě : Žena v minulém století*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1999.

⁶ HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*.

⁷ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč ? : Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. 1. vyd. Praha : Libri, 2005.

⁸ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách : Dívčí vzdělávací a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha : Libri, 2005.

⁹ **Antoine Léonard Thomas** (1732-1785) byl francouzský osvícenský filozof a katolický duchovní. Jeho dílo vzbudilo i v poměrně moderní francouzské společnosti velký rozruch. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 229.

¹⁰ **Denis Diderot** (1713-1784) byl francouzský osvícenský filozof a jeden z autorů slavné Encyklopedie. Diderot tvrdil, že ztratí-li žena svoji přitažlivost, ztratí svoji podstatu. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 230.

¹¹ **Claude Adrien Helvétius** (1715-1771) byl francouzský osvícenský filozof a zastánce feminismu. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 230.

¹² **Marie Jean Condorcet** (1743-1794) byl francouzský osvícenský filosof a matematik. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 230.

Jednou z největších bojovnic za ženská práva byla Olympe de Gouges,¹³ která po vzoru Velké francouzské revoluce uveřejnila stať s názvem *Deklarace práv ženy a občanky*.¹⁴ Dalším stěžejním dokumentem byla kniha Mary Wollstonecraftové¹⁵ z roku 1792 *Vindication of the Rights of Woman*, v překladu *Ospravedlnění práv žen*.¹⁶ Během francouzské revoluce si ženy nevymohly politická práva, ale pouze dílčí požadavky, jako například uzákonění rozvodu.¹⁷ Hlavními požadavky feministického hnutí byly ovšem rovný přístup ke vzdělání a volební právo pro ženy.¹⁸ Pravděpodobně první, kdo veřejně vyjadřoval požadavek rovnoprávnosti žen v Habsburské monarchii, byl univerzitní profesor Bernard Bolzano.¹⁹

Potřeba emancipace se rodila tam, kde bylo nutné, aby si neprovdané ženy našly práci. K tomu bylo zapotřebí určitého vzdělání. Proto na venkově logicky feministické ideje nevzkvétaly. Ženy zde nemusely být kvalifikované pro konkrétní povolání. To, co potřebovala hospodyně umět, znala od své matky.²⁰ Muži veřejně činných žen zpravidla jejich snahy navenek podporovali, ale v soukromí udrželi tradiční model vzorné hospodyně.²¹ Starší generace žen sledovala rodící se emancipaci s nedůvěrou, jelikož byla vychována v tradičním duchu a snažila se tak vést i své dcery.²²

¹³ **Olympe de Gouges** (1755-1793) byla francouzská spisovatelka, která kritizovala nadřazenost mužů. Za své revoluční myšlenky byla popravena gilotinou. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 285.

¹⁴ Feminismus, o ženách, mužích a gender studies [online]. Aktualizace 11. 10. 2011. [cit. 2011-11-14]. Dostupné z <http://www.feminismus.cz/historie.shtml>.

¹⁵ **Mary Wollstonecraftová** (1759-1797) byla anglická spisovatelka a feministka, matka spisovatelky Mary Shelley, autorky Frankenstein. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 300.

¹⁶ HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*, s. 12.

¹⁷ Tamtéž, s. 14.

¹⁸ Ženy získaly volební právo nejprve na Novém Zélandu roku 1893, poté ve Finsku v roce 1906, v Dánsku roku 1915, v Německu, Polsku a Rakousku roku 1918, v Československu roku 1920, ve Velké Británii až v roce 1928. Feminismus, o ženách, mužích a gender studies. [online]. Aktualizace 3. 6. 2004. [cit. 2012-2-29]. Dostupné z <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=183881>.

¹⁹ MALÍNSKÁ, J. *Do politiky prý žena nesmí - proč ?* s. 14. Bernard Bolzano (1781-1848) byl německy hovořící český matematik a filozof. Bernard Bolzano. [online]. [cit. 2012-2-29]. Dostupné z <http://www.cs.cas.cz/bolzano/index.php>.

²⁰ HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*, s. 24.

²¹ BAHENSKÁ, Marie. Ženy ve veřejném životě ve druhé polovině 19. století : Spolek svaté Ludmily a činnost Marie Riegrové-Palacké. *Český časopis historický*. 2005, roč. 103, č. 3, s. 549-571.

²² BAHENSKÁ, M. *Ženy ve veřejném životě ve druhé polovině 19. století*, s. 549-571.

3 VÝVOJ ŽENSKÉ OTÁZKY V HABSBUŘSKÉ MONARCHII

S prvními feminizačními snahami se v Habsburské monarchii setkáváme ve 40. letech 19. století, kdy se především svobodné dívky pokoušely o literární tvorbu. Rok 1848 pak přinesl zrod prvních vlasteneckých spolků, například Spolku Slovanek.²³ Porážka revoluce ovšem tyto snahy zahubila. Po oživení společenského života v 60. letech 19. století se ženské hnutí ztotožňovalo s patriotickými ideály a prioritou se stal vzestup dívčí vzdělanosti. Právě důraz na zvýšení duševní úrovně byl společným pojítkem všech ženských spolků. V 60. letech 19. století se setkáváme s prvními ryze ženskými časopisy. Od roku 1861 vycházel časopis *Lada*, který obsahoval hlavně rady pro domácnost, od 70. let pak *Ženské listy*.²⁴ Jejich dlouholetou redaktorkou byla Eliška Krásnohorská.²⁵ Konkurencí *Ženských listů* byl časopis *Ženský obzor*, vydávaný od roku 1869 v Brně.²⁶ Zapojila se také spisovatelka Teréza Nováková,²⁷ která v letech 1896-1907 vedla časopis *Ženský svět*. Nováková se nebála mluvit mimo jiné o přerušování těhotenství z jiných než zdravotních důvodů, což bylo zatím tabuizované téma.²⁸

Logicky navazovala snaha o uplatnění žen v zaměstnání, která se projevovala po celou druhou polovinu 19. století. O rovnoprávné zaměstnávání žen nejvíce usiloval *Ženský výrobní spolek*, avšak ani jemu se rovného přístupu nepodařilo dosáhnout. Jednou z mála možností uplatnění pro dívky ze středních vrstev byla profese učitelky, která byla nejbližší přirozenému úkolu ženy, ovšem zahrnovala závazek celibátu.²⁹

Počátek 20. století přinesl zájem žen o politiku díky změně spolkového zákona z roku 1867. Ten umožnil zakládat spolky na základě pouhého oznámení na příslušném úřadu, ovšem zakazoval politickou aktivitu takovýchto sdružení.³⁰ Změnu tohoto nařízení

²³ BAHENSKÁ, Marie; HECZKOVÁ, Libuše; MUSILOVÁ, Dana. *Ženy na stráž : České feministické myšlení 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010, s. 27.

²⁴ BAHENSKÁ, M. *Ženy ve veřejném životě ve druhé polovině 19. století*, s. 549-571.

²⁵ **Eliška Krásnohorská** (1847-1926) nikdy nebyla vdaná a neměla děti, její pohled byl proto odlišný od většiny žen. Pravděpodobným důvodem, proč zůstala svobodná, byl revmatismus, kterým trpěla a který tehdejší medicína považovala za dědičný. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 252.

²⁶ NEUDORFLOVÁ L., Marie. *České ženy v 19. století : Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. 1. vyd. Praha : Janua, 1999, s. 164.

²⁷ **Teréza Nováková** (1853-1912) byla česká spisovatelka a feministka. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 292.

²⁸ LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 459.

²⁹ BAHENSKÁ, M. *Ženy na stráž*, s. 60.

³⁰ BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 147-148.

přinesl až aktivní boj za volební právo žen, který probíhal v letech 1905-1907. Sice nedosáhl svého hlavního cíle, ovšem poskytl ženám možnost volného přístupu k politickým organizacím.³¹

3.1 Postavení žen a dívčí vzdělávání v monarchii

Ještě v 18. století byly hlavní náplní dívčího vzdělávání pouze ruční práce, trivium³² a výuka náboženství. Pozitivní změnou byl nárůst počtu dívčích škol, a to díky školským reformám na konci 18. století.³³ Hlavní zásluhu na zřizování vzdělávacích zařízení pro dívky měly soukromé osoby, jejichž snaha byla spojena s vlasteneckými požadavky, a proto odmítaly vyučování v německém jazyce. Žena měla podle nich být vzdělaná především proto, aby mohla podpořit svůj národ a jazyk.

I přes všechny snahy zůstávalo dívčí vzdělávání až do 90. let 19. století okrajové a málo využitelné v praktickém životě. Podle vzpomínek Karolíny Světlé se za dostatečné vzdělání považovala znalost literatury, francouzštiny, hudby a kreslení.³⁴

Snaha o sebevzdělání obvykle ustala po svatbě.³⁵ Sňatek byl stále vnímán jako meta, které je potřeba do určitého věku dosáhnout. Neprovdané dcery představovaly pro rodinu zátěž, protože nemohly přispět ke zvýšení rodinných příjmů. Pokud se dívka neprovdala, musela si sehnat zaměstnání, což nebylo bez řádné kvalifikace snadné a neodpovídalo to společenskému postavení střední měšťanské vrstvy. Omezené možnosti měly ženy jak ve vzdělání, tak ve veřejném životě. Dokonce občanský zákoník vydaný v monarchii roku 1812 přímo stanovoval, že žena je podřízena muži. Manžel tedy mohl svoji ženu zastupovat na úřadech nebo disponovat společným majetkem.³⁶ Měšťanské dívky byly vychovávány k závislosti na rodičích a později na manželovi. Touto závislostí se ale necítily omezovány, naopak jim v mnoha ohledech život pod ochranou vyhovoval.³⁷ Tento přístup se změnil ve druhé polovině 19. století především v úřednických rodinách, v nichž se začaly formovat názory

³¹ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 270.

³² Trivium zahrnovalo hodiny čtení, psaní a počtů.

³³ BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 9.

³⁴ Tamtéž, s. 18.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž, s. 21.

³⁷ Tamtéž, s. 25.

na potřebu umožnit neprovdaným ženám přístup k zaměstnání, to ovšem předpokládalo vznik odborných dívčích škol.³⁸

Krokem k prohloubení dívčích znalostí bylo zřízení vzdělávacího ústavu pro dívky jménem Budeč na Novém Městě roku 1843.³⁹ O založení se zasloužil Karel Amerling,⁴⁰ lékař, pedagog a cestovatel. Působila zde jedna z nejvzdělanějších českých žen té doby, Bohuslava Rajská, pozdější manželka Františka Ladislava Čelakovského, která při Budči vytvořila ústav pro dívky od pěti do osmnácti let. Škola měla poměrně vysokou úroveň a také slušně vybavenou knihovnu, ovšem problémem bylo povinné školné, takže studium si mohly dovolit jen dívky ze zámožnějších rodin. Po šesti letech musela být budova prodána pro velké dluhy, čímž celý projekt zkrachoval.⁴¹

Roku 1863 vznikla šestiletá Měšťanská vyšší dívčí škola v Praze, a to díky iniciativě stoupence českých žen Vojtěcha Náprstka.⁴² Vyučovalo se v českém jazyce a dívky sem nastupovaly po ukončení šestého ročníku národní školy.⁴³ Nařízení z roku 1878 zbrzdilo cestu žen za vysokým vzděláním, jelikož jim zakazovalo studovat na univerzitě.⁴⁴

Velký skok v Rakousko-Uhersku přinesl rok 1890, kdy vzniklo nejstarší dívčí gymnázium s názvem Minerva.⁴⁵ Studium umožnilo dívkám složit maturitní zkoušku, což jim v důsledku otevřelo cestu na univerzitu. Založení gymnázia Minerva bylo tedy velice přelomovou událostí. Od roku 1897 měly ženy právo studovat na filozofických fakultách a o tři roky později na lékařských fakultách c. k. univerzit.⁴⁶ Studium práv bylo ženám umožněno až po vzniku Československé republiky.⁴⁷

³⁸ BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 26.

³⁹ Název Budeč byl zvolen podle přemyslovského hradiště a školy, která zde fungovala.

⁴⁰ **Karel Amerling** (1807-1884) se jako jeden z prvních v Čechách zasazoval o to, aby ženy nebyly izolovány od veřejného života a dostalo se jim patřičné vzdělání. Proto spolupracoval s Bohuslavou Rajskou a Johanou Fričovou při založení dívčí školy na Budči. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 281.

⁴¹ NEUDORFLOVÁ, M. *České ženy v 19. století*, s. 22.

⁴² **Vojtěch Náprstek** (1826-1894) byl filantrop, zastánce ženské emancipace a zakladatel Amerického klubu dam. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 292.

⁴³ MALÍNSKÁ, J. *Do politiky prý žena nesmí - proč ?* s. 25.

⁴⁴ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 261.

⁴⁵ Tamtéž, s. 68.

⁴⁶ MALÍNSKÁ, J. *Do politiky prý žena nesmí - proč ?* s. 104.

⁴⁷ Tamtéž, s. 107.

3.2 Specifika české ženské emancipace

Jak už bylo naznačeno výše, české ženské emancipační hnutí šlo ruku v ruce s vlastenectvím. Ženy a jejich zastánci požadovali přístup ke kvalitnímu vzdělání a zároveň se ohrazovali proti výuce v německém jazyce. Emancipovaná žena byla totiž v jejich očích především česká vlastenka. Právě vlastenecké myšlenky byly pro ženskou otázku v našich zemích typické, a ženská emancipace byla tedy propojena s emancipací národní.⁴⁸ V západní Evropě šlo spíš o samotný proces za ženskou rovnoprávnost.⁴⁹ Tím se vysvětluje český trend spolupráce s muži při prosazování ženských požadavků. Pomoc mužů byla nezbytná při sestavování stanov a při jednání s úřady, protože ženy neměly žádné organizační zkušenosti. Česká feminizace tedy neznamenala odtržení od mužů, ale spíš proces, který vede k osvobození ženy od předsudků a izolace.⁵⁰ Dalším typickým rysem emancipace v Čechách je vedoucí úloha spisovatelek. Prostřednictvím literárních děl se průkopnické myšlenky nejsnáze publikovaly.⁵¹ Na rozdíl od západoevropských zemí měla česká ženská emancipace pozvolný nenásilný průběh, veřejnost se o požadavcích žen dozvíдалa postupně a měla tak čas se se změnami vyrovnat.⁵²

Ale ani samotné ženy nebyly ve svých názorech jednotné, setkáváme se s různými postoji. Určitý konzervatismus ve vztahu k mužům například projevovala Magdaléna Dobromila Rettigová, přestože je v literatuře označována za první českou feministku.⁵³ Vzdělání mělo podle ní směřovat k tomu, aby byla žena dokonalou hospodyní, ale zároveň rovnocennou společnicí svého muže.⁵⁴ Prozatím bylo nemyslitelné, aby vzdělání umožnilo ženám rovnoprávnost v povolání a veřejné činnosti. Naproti tomu Božena Němcová viděla ženu jako bytost, která má schopnost muže inspirovat a podporovat.⁵⁵ Její pohled byl obohacen o poznatky ze života vesničanů, kde byla situace jiná než v měšťanských vrstvách.

⁴⁸ BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 53.

⁴⁹ BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 10.

⁵⁰ Tamtéž, s. 150.

⁵¹ Nejvýznamnějšími spisovatelkami této epochy byly Božena Němcová, Karolina Světlá, Sofie Podlipská, Teréza Nováková a Eliška Krásnohorská. BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 39.

⁵² BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 144.

⁵³ **Magdaléna Dobromila Rettigová** (1785-1845) byla spisovatelka a autorka proslulé Domácí kuchařky. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 294.

⁵⁴ MALÍNSKÁ, J. *Do politiky prý žena nesmí - proč ?* s. 17.

⁵⁵ Tamtéž, s. 19.

3.3 Ženské spolky v Čechách

Po pádu Bachova absolutismu a obnovení ústavnosti na počátku 60. let 19. století došlo k výraznému oživení společenského života. To souviselo mimo jiné se zrodem nejrůznějších spolků, nejen ženských, ty nás však pro tuto chvíli zajímají především. Jejich předstupněm byla pravidelná setkávání a dýchánky s pohoštěním. Hlavním motivem ženského sdružování byla touha prolomit uzavřené prostředí rodiny a podílet se na veřejném dění. Úkolem spolků byl duševní rozvoj členek, který měl podpořit jejich vlastenecké cítění. Přístup k politice byl ženám až do počátku 20. století odepřen, a tak se prozatím spokojily s filantropií, která naplnila povinnost vštěpovanou církví, a to pomáhat strádajícím.⁵⁶

Členství v dobročinných a vzdělávacích spolcích bylo vnímáno jako prestižní záležitost a patřilo k nepsaným povinnostem střední měšťanské vrstvy. Umožnilo ženám získat společenské kontakty a rozvíjet vědomosti. Prvenství v zakládání ženských spolků měla rozhodně Praha. Rozšíření do menších měst bylo až otázkou 70. let 19. století.⁵⁷ Stejně tak tomu bylo i v případě Rokycan. Významnou pozici si v Praze vybudoval především Americký klub dam, Spolek sv. Ludmily⁵⁸ a Tělocvičný spolek paní a dívek pražských.⁵⁹ Osobní zážitky z působení Amerického klubu dam jsou zaznamenány v deníku Marie Riegrové,⁶⁰ která se jako měšťanská dívka pravidelně účastnila filantropických akcí. Zájem o dobročinnost projevovala už v dětství, kdy ji její matka brávala do čtvrtí pražské chudiny.⁶¹

Název Ludmila byl velmi běžný, nejznámější spolky s tímto názvem fungovaly v Jindřichově Hradci, Pardubicích nebo v Kostelci nad Orlicí.⁶² Spolek sv. Ludmily v Praze vznikl již v roce 1851 a do první poloviny 60. let 19. století byl jediným ženským spolkem v Čechách. Jeho cílem byla podpora vdov a ženského vzdělávání, proto spolek založil odpolední školu ručních prací pro chudé dívky. Následně ji ovšem odmítl finančně podporovat, protože absolventky jen těžko nacházely uplatnění. Spolek

⁵⁶ HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*, s. 72.

⁵⁷ BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 74.

⁵⁸ Tamtéž, s. 60.

⁵⁹ Tamtéž, s. 56.

⁶⁰ **Marie Riegrová** (1833-1891) byla manželka Františka Ladislava Riegra a dcera Františka Palackého. Roku 1873 ze Spolku sv. Ludmily kvůli neshodám o činnosti organizace vystoupila. Brzy ji následovala i Věnceslava Lužická. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 232-235.

⁶¹ LENDEROVÁ, Milena a kol. *Eva nejen v ráji : Žena v Čechách od středověku do 19. století*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2002, s. 173.

⁶² HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*, s. 70.

fungoval ve spolupráci s církví – kurátorem byl jeden z pražských farářů, protektorem pražský biskup. Hlavními představitelkami byla Marie Riegrová-Palacká, Karolína Světlá nebo vlastenecká spisovatelka Věnceslava Lužická-Srbová, která redigovala časopis *Ženské listy*.⁶³

Je nutné poznamenat, že vznik ženských spolků nebyl ve 2. polovině 19. století ojedinělý. Existoval například spolek Milada ve Vysokém Mýtě, Spolek paní a dívek v Chrudimi, spolky jménem Vesna, Vlasta, Libuše, Zora nebo Vlastimila, s nimiž se můžeme setkat v mnohých městech.⁶⁴ V Plzni působil od roku 1869 Český klub dam plzeňských.⁶⁵

Zásadním momentem pro činnost takovýchto organizací bylo vydání již zmíněného spolkového zákona roku 1867, který stanovoval liberální podmínky pro zakládání spolků. Místo úředního povolení stačilo nahlásit vznik spolku a předložit stanovy na zemském úřadě. Úřad pak mohl vysílat svého zástupce, aby dohlížel na průběh schůzí.⁶⁶ Zákon ovšem zakazoval ženám členství v politických stranách, čímž zbrzdil boj za jejich volební právo. O to začal usilovat Ženský klub český,⁶⁷ založený roku 1903, jehož členkou byla i Charlotta Masaryková.⁶⁸ Pod patronací klubu byl roku 1905 vytvořen Výbor pro volební právo žen, který v letech 1905-1907 vybojoval ženám přístup k politickým organizacím.⁶⁹ Od roku 1911 fungoval Svaz ženských spolků českých, který měl koordinovat činnost jednotlivých ženských organizací v Čechách.⁷⁰

Krokem zpět bylo zřízení spolku Domácnost a stejnojmenné kuchařské školy roku 1885, které se znovu snažily vtisknout ženě její původní úlohu. Jednou ze zakladatelek byla Věnceslava Lužická-Srbová.⁷¹ Fungovaly také katolické ženské spolky, které byly ale ve svých názorech velmi konzervativní.⁷²

⁶³ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 233.

⁶⁴ Tamtéž, s. 244.

⁶⁵ HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*, s. 71.

⁶⁶ BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 35.

⁶⁷ Ženský klub český bojoval o to, aby dívčí středoškolské vzdělání bylo zahrnuto do bezplatného státního systému a tím bylo zpřístupněno daleko většímu počtu dívek. NEUDORFLOVÁ, M. *České ženy v 19. století*, s. 214.

⁶⁸ BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 58.

⁶⁹ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 57.

⁷⁰ NEUDORFLOVÁ, M. *České ženy v 19. století*, s. 134.

⁷¹ **Věnceslava Lužická-Srbová** (1835-1920), vlastním jménem Anna Srbová, byla učitelka a spisovatelka. BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 124.

⁷² BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, s. 45.

Požadavky žen získaly na váze v předvečer první světové války. Česká strana pokroková, národní demokraté, sociální demokraté a národní socialisté totiž zahrnuli zrovnoprávnění žen do svých programů.⁷³ Ovšem jedinou stranou, která ženy bez ohledu na úřední zákazy vždy přijímala do svých řad, byla sociální demokracie. Vůdkyní dělnických žen byla Karla Máchová.⁷⁴ V roce 1908 bylo povoleno ženám, které platily nejméně 8 korun přímých daní, účastnit se voleb do zemského sněmu bez zplnomocněnce. Mezi kandidáty byly i tři ženy, za sociální demokracii například právě Karla Máchová, která ve výsledku získala poměrně vysoký počet hlasů. První českou poslankyní se stala Božena Viková Kunětická,⁷⁵ zvolená roku 1912.⁷⁶

Se vznikem Československé republiky byla teoreticky dokončena ženská emancipace, jelikož ústava z roku 1920 definovala rovnoprávnost obou pohlaví a přijetí volebního práva pro ženy.⁷⁷ Zavést rovný přístup do praxe měla pomoci Ženská národní rada, zastřešující sdružení ženských spolků, v jejímž čele stála po celou dobu jeho existence Františka Plamínková.⁷⁸

O otázce ženské emancipace otevřeně hovořil Tomáš Garrigue Masaryk, jenž byl přesvědčen, že ženy jsou ve všech směrech rovnocenné mužům a rozdíly mezi nimi mohou vést ke konstruktivní spolupráci.⁷⁹ Zajímavé je, že Masaryk nesouhlasil s tím, aby ženy měly volební právo, jelikož bylo pravděpodobné, že by volily křesťansky zaměřené lidovce.

⁷³ HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*, s. 99.

⁷⁴ **Karla Máchová** (1853-1920) byla učitelka a redaktorka sociálně demokratického Ženského listu. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 290.

⁷⁵ **Božena Viková Kunětická** (1862-1936) byla česká spisovatelka a feministka. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 299.

⁷⁶ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 270.

⁷⁷ Ve skutečnosti ženy v Československu poprvé volily na základě rovného volebního práva již v obecních volbách roku 1919. BAHENSKÁ, M. *Ženy na stráž*, s. 20.

⁷⁸ **Františka Plamínková** (1875-1942) byla učitelka, feministka a novinářka. V meziválečném období reprezentovala české ženy v zahraničí, jelikož byla zvolena místopředsedkyní Mezinárodní ženské rady a předsedkyní Malé ženské dohody. Za heydrichiády byla popravena. BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, s. 92.

⁷⁹ NEUDORFLOVÁ, M. *České ženy v 19. století*, s. 188.

4 INSPIRACE ROKYCANSKÝCH ŽEN V AMERICKÉM KLUBU DAM

Logicky se nabízí myšlenka, že rokycanský spolek Ludmila se nechal inspirovat pražským Spolkem sv. Ludmily vzniklým už roku 1851. Při výzkumu ale vyšlo najevo, že rokycanský spolek má více společných rysů s Americkým klubem dam. Spolek sv. Ludmily se totiž soustředil především na výuku mladých chudých dívek, zatímco rokycanským dámám šlo více o vlastní vzdělávání a kurzy ručních prací pořádaly jen výjimečně. Mnohem více podobností najdeme při srovnání rokycanské Ludmily s Americkým klubem dam, jedním z nejdůležitějších spolků na českém území.⁸⁰ Přestože oficiálně nebyly schváleny jeho stanovy, sehrál důležitou úlohu pro ženskou populaci v Čechách.⁸¹ Jeho cílem bylo vzdělávání vlastních členek pomocí přednášek a exkurzí, oslavy, zábava, filantropie, podpora technického pokroku v domácnosti a péče o děti a mládež.⁸² V náplni činnosti Amerického klubu dam je tedy zřejmá inspirace rokycanského spolku. Je zajímavé, že u obou sdružení zájem o přednášky postupně klesal, až v případě Ludmily vyučování úplně ustalo. Přednášky pražského klubu měly pochopitelně vyšší úroveň, mezi přednášejícími byl například Jan Evangelista Purkyně, Jaroslav Vrchlický nebo T. G. Masaryk.⁸³ V obou spolcích byly definovány nejdůležitější funkce, a to předsedkyně, jednatelka a pokladní. V Americkém klubu dam byly voleny na pět let, v případě rokycanské Ludmily pouze na jeden rok. Valná hromada pražského klubu se scházela jednou ročně, zato v Rokycanech každé tři měsíce.⁸⁴

Paralelu můžeme vidět také v existenci spolkové knihovny,⁸⁵ v případě spolku Ludmila samozřejmě skromněji vybavené. Rokycanské sdružení mělo ale na rozdíl od pražského klubu úředně potvrzené stanovy. Zásadní rozdíl tkvěl v členských příspěvcích. Pražský spolek je nezavedl a přijímal pouze dobrovolné dary. Do klubu mohla vstoupit jen

⁸⁰ Americký klub dam získal svůj název podle **Vojtěcha Náprstka** (1826-1894), který pobýval v USA, kde se inspiroval postavením zdejších žen. Hlavním Náprstkovým cílem bylo předvést českým ženám technické novinky, které už nějakou dobu ulehčovaly starost o domácnost v zahraničí. Velký zájem vzbudil zejména šicí stroj. Ulehčením domácích prací ženy získaly čas na veřejné aktivity. LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 240-242.

⁸¹ Tamtéž, s. 239.

⁸² Tamtéž, s. 241.

⁸³ MALÍNSKÁ, J. *Do politiky prý žena nesmí - proč ?* s. 27.

⁸⁴ NEUDORFLOVÁ, M. *České ženy v 19. století*, s. 56. Marie Bahenská ovšem uvádí, že v Americkém klubu dam vedoucí funkce rozděleny nebyly. BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 75.

⁸⁵ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 244.

Češka starší šestnácti let, kterou doporučila jiná členka. Spolek Ludmila si naopak nekladal žádné jiné podmínky pro přijetí, pouze placení členských příspěvků. Americký klub dam vznikl jen pět let před rokycanskou Ludmilou, tedy roku 1865.⁸⁶ Roku 1871 Americký klub dam rovněž přispěl k založení Ženského výrobního spolku,⁸⁷ se kterým Ludmila spolupracovala.⁸⁸

5 VZNIK SPOLKU LUDMILA

Spolek dam Ludmila byl v Rokycanech založen 25. března 1870 ve dvě hodiny odpoledne v síni rokycanské dívčí školy.⁸⁹ Současně byly přijaty stanovy⁹⁰ schválené c. k. místodržitelstvím a ustanoven jedenáctičlenný výbor. Hlasování proběhlo jednomyslně. Anna Kraftová⁹¹ byla zvolena předsedkyní všemi třiceti hlasy, stejně tak byla do výboru zvolena Viléma Jágrová,⁹² Albertina Poppy,⁹³ Marie Erhartová a Josefa Šrámková. Méně hlasů pak obdržely Anna Schmausová, Anežka Herbigová, Marie Kubertová,⁹⁴ Karolina Bílková, Johanna Mudrová⁹⁵ a Marie Skálová. Albertina Poppy byla zvolena jednatelkou a Viléma Jágrová „kasírkou“, už v červnu se ale funkce vzdala kvůli nedostatku času a přenechala ji Marii Kubertové, od října se pak funkce ujala

⁸⁶ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 241.

⁸⁷ Ženský výrobní spolek mimo jiné pomáhal ženám hledat pracovní příležitosti.

⁸⁸ LENDEROVÁ, M. *K hříchu i k modlitbě*, s. 244.

⁸⁹ Budova bývalé Základní školy Za Radnicí, dnes městský úřad.

⁹⁰ Viz příloha.

⁹¹ Rodina Kraftova spravovala od roku 1854 městský pivovar. HRACHOVÁ, H. *Rokycany : Dějiny českých měst*, s. 249.

⁹² **Vilemína Jágrová** (1839-1898) pocházela z Prahy a byla manželkou mlynáře Jana Jágera, se kterým měla šest dětí (František, Marie, Vilemína, Anna, Emanuela a Jan). Viz obrazová příloha č. 10. Na místě původního rokycanského mlýna postavil Jan Jáger nový parní mlýn a také parní pekárnu. Po něm převzal živnost syn František. Od roku 1898 na tomto místě fungovala knihtiskárna. Viz obrazová příloha č. 16. CIRONIS, Petros. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. 1. vyd. Rokycany : Státní okresní archiv Rokycany, 1995, s. 19.

⁹³ **Albertina Poppy** byla manželkou c. k. majora Jana Poppyho (narozen 1803). Rodina Poppy téměř celé 19. století spravovala rokycanskou poštu. Poté se zaměřila na výrobu cementového zboží, především střešních tašek. Firma Poppy ukončila činnost v roce 1928 a začala provozovat dopravní služby. HRACHOVÁ, H. *Rokycany : Dějiny českých měst*, s. 145.

⁹⁴ **Marie Kubertová** (1835-1885) byla manželkou lékárníka a radního Ferdinanda Alexandra Kuberta (1828-1888), se kterým měla děti Jindřišku, Vladimíra a Julia. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 27.

⁹⁵ **Johanna Mudrová** byla dcerou Františka Mudry (1805-1897), obchodníka a purkmistra. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 31.

Marie Wildová.⁹⁶ Znakem spolku bylo bílé písmeno L v červeném poli. Tento odznak členky nosily při všech veřejných akcích, při pohřbech byl znak zakryt černou látkou.⁹⁷

Na ustavující schůzi v březnu 1870 členky požádaly ředitelství obou rokycanských škol o pořádání přednášek. Ředitel chlapecké obecné školy Václav Světlík pověřil vyučováním Josefa Svobodu, Jana Lodla,⁹⁸ Jana Panýrka⁹⁹ a Josefa Wünsche.¹⁰⁰ Předmětem výuky byl přírodopis, literatura, zeměpis, dějepis a také předčítání textů Sofie Podlipské. Jednatelka Albertina Poppy v zápisu ocenila obětavost místních učitelů, kteří se uvolili dámský spolek vždy v neděli odpoledne vyučovat. Přednášky si údajně získaly velkou oblibu a ženy na ně poctivě docházely. Ve skutečnosti však nadšení pro vyučování rychle opadlo. Jako výraz vděku se členky spolku zavázaly zorganizovat školní slavnost.¹⁰¹ Z pramenů není jasné, zda dostávali učitelé zapláceno, nebo ženy vyučovali bezplatně.

6 STRUKTURA DÁMSKÉHO SPOLKU LUDMILA

6.1 Přijímání členek

Hlavním kritériem pro přijetí ženy do této organizace byla ochota platit minimálně deset krejcarů měsíčně do spolkové pokladny. Nezáleželo na tom, zda je uchazečka vdaná nebo svobodná.¹⁰² Omezení se nevztahovalo ani na společenské postavení,¹⁰³ ovšem požadavek měsíčních příspěvků zbavil ženy z chudších poměrů možnosti do spolku

⁹⁶ SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

⁹⁷ SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Stanovy Dámského spolku Ludmila §4. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

⁹⁸ **Jan Lodl** (1813-1892) byl významný kulturní pracovník v Rokycanech a učitel na chlapecké škole. Na jeho podnět byla v Rokycanech roku 1872 zřízena učitelská jednota „Komenský“. Roku 1886 byl vyznamenán za celoživotní pedagogickou činnost zlatým záslužným křížem. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 29.

⁹⁹ **Jan Duchoslav Panýrek** (1839-1903) byl pedagog a spisovatel. Vyučoval přírodní vědy na obecné nižší reálné škole v Rokycanech. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 33.

¹⁰⁰ **Josef Petr Wunsch** (1840-1907) byl profesor filologie a cestovatel. Navštívil Tunisko, Egypt, Palestinu, Balkán. Za výsledky své výzkumné práce byl vyznamenán řádem Františka Josefa. Založil také nadaci pro chudé studenty. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 60.

¹⁰¹ SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹⁰² SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Stanovy Dámského spolku Ludmila §3. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

¹⁰³ V červnu roku 1872 vstoupila do spolku manželka královského císařského rady **Karolina Nekolová** i se svojí dcerou. To dokazuje, že do spolku vstupovaly ženy z vyšších vrstev. SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

vstoupit. Z výzkumu vyplývá, že členky patřily převážně k rokycanské smetánce, často byly manželkami učitelů nebo podnikatelů. Kromě příspěvků si spolek nevytyčil prakticky žádná další kritéria. Samozřejmě bylo žádoucí, aby měla Ludmila co nejvíce příslušnic, a proto byly čas od času pořádány náborové akce. O přistoupení nových členek hlasovaly dámy na společné schůzi.¹⁰⁴

Již koncem března 1870 měl spolek čtyřicet dva členek a brzy přibýlo dalších osmnáct.¹⁰⁵ Z toho lze usuzovat, že si organizace získala značnou popularitu. Přehled počtu členek dokládá tabulka v příloze č. IV. Podle dostupných pramenů měla Ludmila nejvíce příslušnic okolo roku 1929, a to sto osmdesát.

Z protokolů vyplývá, že účast na schůzích byla zpravidla malá. Většina žen sice pravidelně platila příspěvky, ale více se organizačně neangažovala. Z toho vyvozují, že více než o veřejnou aktivitu šlo příslušnicím o prestiž a úctu, která z členství vyplývala. Dámy se samozřejmě rády zúčastňovaly společenských událostí a zábav, o účast na schůzích už ale takový zájem nebyl.¹⁰⁶

6.2 Výbor

V čele jedenáctičlenného výboru stála předsedkyně. Nejdéle zastávaly tuto funkci Anna Kraftová a Magdaléna Tornerová, obě celých dvacet dva let.¹⁰⁷ Z řad výboru pak byla volena jednatelka a kasírka, která zodpovídala za finance spolku. Výbor mohl rozhodovat o společných záležitostech, byla-li přítomna předsedkyně nebo její zástupkyně a nejméně šest dalších členek. Vyhlášky pak musely být podepsány předsedkyní a jednatelkou. Jednalo-li se o peněžní záležitosti, pak i kasírkou.¹⁰⁸ Samotný výbor ovšem mohl povolit vydání do výše 5 zlatých.¹⁰⁹ Jeho úkolem bylo

¹⁰⁴ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹⁰⁵ Tamtéž. V roce 1869 měly Rokycany 4187 obyvatel. HRACHOVÁ, H. *Rokycany : Dějiny českých měst*, s. 143.

¹⁰⁶ Členky Ludmily se účastnily například odhalení pamětní desky Jana Rokycany na budově radnice roku 1882 nebo koncertu Antonína Dvořáka roku 1892. SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹⁰⁷ **Anna Kraftová** byla předsedkyní v letech 1870-1892, **Magdaléna Tornerová** v letech 1898-1920.

¹⁰⁸ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Stanovy Dámského spolku Ludmila § 7. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

¹⁰⁹ Tamtéž, § 9.

navrhovat valné hromadě vhodné uchazeče o charitativní pomoc, organizovat přednášky, poučné vycházky a spravovat spolkovou knihovnu.¹¹⁰

6.3 Funkcionářky

Nejvýznamnější osobou ve spolku byla jeho předsedkyně, která zastupovala sdružení navenek, svolávala schůze a dohlížela na dodržování stanov.¹¹¹ Jejím úkolem bylo také urovnávat spory mezi členkami. Jednatelka vedla korespondenci a pořizovala zápisy ze schůzí.¹¹² Pravomocem kasírky se podrobněji věnuje kapitola Financování.

Výbor i hodnostářky byly voleny na jeden rok, přičemž mohly zastávat funkci i vícekrát za sebou.¹¹³ Ústředním orgánem byla valná hromada, která zasedala čtyřikrát ročně, a to vždy první neděli v čtvrtletí. K přijetí rozhodnutí byla nutná přítomnost většiny členů valné hromady. Pro změnu stanov byl potřeba souhlas dvou třetin členek.¹¹⁴ Příslušnice Ludmily mohly na schůzích vznášet vlastní návrhy, ovšem musely o tom nejméně tři dny předem informovat předsedkyni.¹¹⁵

6.4 Vystoupení ze spolku

Důvodem pro vyloučení z Ludmily bylo nezaplacení příspěvku po dobu tří měsíců. Tato situace byla pokládána za dobrovolné opuštění spolku. Vystoupivší členky neměly nárok na jakoukoli náhradu.¹¹⁶ Stanovy nepočítaly s vyloučením na základě nevhodného chování nebo porušení spolkových pravidel. Během působení spolku se nikdy nestalo, že by byla členka vyloučena. Došlo pouze k několika ukončením členství na vlastní žádost, jak tomu bylo například u Antonie Ottisové v roce 1898.¹¹⁷ Roku 1935

¹¹⁰ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Stanovy Dámského spolku Ludmila § 8. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž, § 11.

¹¹³ Tamtéž, § 12.

¹¹⁴ Tamtéž, § 6.

¹¹⁵ Tamtéž, § 5.

¹¹⁶ Tamtéž, § 14.

¹¹⁷ Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

dobrovolně ukončila členství jednatelka Anna Hovorková z důvodu úmrtí svého syna.¹¹⁸ Zachoval se také dopis Isabelly Panýrkové z 27. března 1870, ve kterém prosila, aby byla ze seznamu členek vyškrtnuta kvůli přílišné zaneprázdněnosti v péči o domácnost. Paradoxní je, že Panýrková ukončila své členství již třetí den existence spolku.¹¹⁹

6.5 Podmínky zrušení spolku

Podle stanov měl být spolek zrušen, pokud by ztratil větší počet členek, což by znemožnilo vykonávat charitativní činnost. Návrh na rozpuštění mohla přijmout dvoutřetinová většina. V případě zániku měl majetek spolku připadnout rokycanské dívčí škole.¹²⁰ Podle posledního zápisu ze 13. března 1944 už byla činnost prakticky zastavena, v předchozím roce se sešla pouze valná hromada, spolkové schůze se již nekonaly. I přes jasně daná pravidla ukončení působnosti se spolek Ludmila rozpadl postupně bez oficiálního prohlášení roku 1944.¹²¹

Posledním bodem řádu je právo zeměpanského komisaře účastnit se spolkových zasedání.¹²²

6.6 Financování

Hlavním zdrojem příjmů byly pro spolek Ludmila vždy členské příspěvky, které činily nejméně 10 krejcarů měsíčně.¹²³ Další prostředky představovaly občasné sponzorské

¹¹⁸ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1921-1938. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 2, nestr. **Anna Hovorková** (nar. 1892), rozená Votrubcová, byla manželkou hudebního skladatele Františka Ladislava Hovorky. Jejich syn Bohumil, narozený roku 1917, spáchal sebevraždu zastřelením. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 17-18.

¹¹⁹ Není známo, jestli byla **Isabella Panýrková** příbuznou učitele **Jana Panýrka**, který vedl přednášky pro spolek Ludmila. SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Listovní kniha spolku dam Ludmila 1870-1884. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

¹²⁰ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Stanovy Dámského spolku Ludmila §15. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

¹²¹ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1938-1944. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 3, nestr.

¹²² Právo úředníků účastnit se spolkových schůzí byla zakotveno ve spolkovém zákoně pro Předlitavsko z roku 1867.

¹²³ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Stanovy Dámského spolku Ludmila §3. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno. Zlatníky se dělily na 100 krejcarů, přibližná výše platů: mistr zedník 57-60 krejcarů denně, slepice stála 15 krejcarů. Co, kdy a za kolik? [online]. [cit. 2011-7-13]. Dostupné z <http://p-numismatika.cz/index.php?get=kapitola21>.

dary a výtěžky z hudebních a divadelních představení.¹²⁴ Příspěvky přijímala pokladní, v pramenech nazývaná kasírka, která zodpovídala za poctivé nakládání se spolkovými financemi. Na konci roku valná hromada veškeré pohyby účtu přezkoumávala. Všechny výdaje, věcné i finanční dary byly pečlivě zapisovány do protokolů ze schůzí a do pokladní knihy. Peníze, které nebyly bezprostředně potřeba, byly ukládány v rokycanské záložně. V §5 spolkových stanov je uvedeno, že mají být zvoleny „zkoumatelky“ účtu. Přesto byl tento post obsazen až v květnu 1871.¹²⁵

Spolek často prožíval finanční tíseň. Z toho důvodu se všechny členky aktivně zapojily do získávání peněz různými prostředky. 3. března 1872 se například spolek rozhodl zvýšit příjem prostřednictvím sbírky předmětů, které ženy nashromáždily. Tyto předměty byly prodávány na hudebních a tanečních zábavách.¹²⁶ Peníze na dobročinnost pocházely téměř vždy z členských příspěvků, výtěžky z divadelních představení či zábav představovaly pouze občasný zisk a město Rokycany se podílelo minimálně. Někdy spolku přispěli i rokycanští občané, většinou při příležitosti uctění památky zesnulého člena rodiny.

7 VÝVOJ DÁMSKÉHO SPOLKU LUDMILA

7.1 Období od založení spolku roku 1870 do první světové války

V průběhu více než sedmdesátileté existence spolku se střídala období vzestupu a úpadku. Svou roli hrála finanční situace, ale i aktivita a nasazení jednotlivých členek. Za nejúspěšnější roky můžeme označit období od vzniku spolku roku 1870 do vypuknutí první světové války. V této etapě byly často pořádány zábavy, koncerty a divadelní představení, každoročně byly na Vánoce obdarovávány chudé děti i školní mládež. Právě filantropie byla jako základní náplň spolku Ludmila vymezena už na první schůzi a byla také zakotvena ve stanovách spolku v §1.¹²⁷ Seznam chudých dětí sepsalo vždy ředitelství škol a dámy z Ludmily pak rozhodly, kteří žáci výpomoc opravdu potřebovali. Podělování dětí vždy probíhalo tak, že se žáci shromáždili v sále

¹²⁴ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Stanovy Dámského spolku Ludmila, §2. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

¹²⁵ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Stanovy Dámského spolku Ludmila. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

dívčí obecné školy, kde jim členky Ludmily předaly dary, většinou se jednalo o oblečení. Při té příležitosti obvykle k dětem promluvil děkan a starosta města. Při nedostatku peněz šily oblečení pro děti samotné členky, v příznivějším období je nechávaly šít u rokycanských krejčích a švadlen.¹²⁸

V březnu 1870 bylo zahájeno občasně vyučování členek, ovšem v pátém bodu protokolu ze dne 9. října 1870 bylo uvedeno, že pořádání přednášek ustalo ze strany učitelů. Dámy se však shodly na tom, že chtějí ve vzdělávání pokračovat, proto znovu požádaly rokycanské školy o spolupráci a zdůraznily touhu dozvědět se více především o působení českých vlastenců. Od 9. října 1870 do 29. ledna 1871 se konalo celkem jedenáct přednášek. Jelikož dámy vyjádřily přání přidat do vzdělávacího programu také zpěv, do vyučování se zapojil i František Václav Karlík,¹²⁹ který začal dávat dvaceti osmi členkám hodiny zpěvu a zajistil spolupráci Ludmily s pěveckým spolkem Zábój.¹³⁰

Albertina Poppy v pozdějším zápisu naznačila, že zájem o přednášky i účast na koncertech mírně upadaly. Vedení spolku vidělo příčinu v nízké vytrvalosti členek. Přesto se s vyučováním pokračovalo až do června 1871. V rámci sebevzdělávání odebíral spolek časopisy Osvěta, Rozhledy po lidumilství, Libuše a Ženské listy, jejichž předplatné činilo 2 zlaté ročně.¹³¹ Součástí vyučování byly mimo jiné naučné výlety a exkurze. 22. května 1872 byl pro dámy například zorganizován naučný výlet do Břas, do sklárny a uhelných dolů.¹³²

Mírný úpadek lze podle zápisů zaznamenat krátce po založení spolku. Příčinou byl nedostatek nových nápadů, návrhů a netečnost k diskuzi. Dvacet sedm členek z celkových jednašedesáti proto vyjádřilo požadavek zvolit nové vedení.¹³³ Předchozí problémy byly pravděpodobně způsobeny neshodami ve finanční oblasti, jelikož se

¹²⁸ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹²⁹ **František Václav Karlík** (1811-1889) byl pedagog a hudební skladatel. Od roku 1845 působil na Hlavní škole v Rokycanech. Od roku 1827 si psal deník, do něhož zapisoval veškeré události svého života. Byl také sbormistrem pěveckého spolku Zábój, s nímž Ludmila spolupracovala na přípravě koncertů a hudebních představení. Jeho syn František byl také pedagog. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 21.

¹³⁰ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Břasy jsou obec vzdálená 11 km od Rokycan. SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹³³ Tamtéž.

přistoupilo pouze k nové volbě „zkoumatelek účtů“ a ostatní posty zůstaly nezměněny, nikdo o svoji funkci nepřišel. Jak už bylo řečeno v kapitole Financování, funkce „zkoumatelek“ zatím fakticky neexistovala, přestože byla definována ve stanovách v §10.¹³⁴

Činnost spolku v roce 1871 není sice v pramenech hodnocena úspěšně, organizace ale i přesto naplňovala své charitativní cíle. Kvůli nedostatku financí se však upustilo od zakoupení šatstva chudým dětem. Dámy se shodly, že žáci dostávali teplé oblečení dva předchozí roky, a bylo by tedy zbytečné nyní pořizovat další. Plátno, které už k tomuto účelu spolek zakoupil, bylo prozatím uschováno. Právě kvůli nutnosti snížit výdaje se objevil návrh, aby se Ludmila oficiálně spojila s pěveckým spolkem Zábój. Hlasování dámského spolku ovšem rozhodlo, že Ludmila zůstane samostatná, ale naváže spolupráci s Ženským výrobním spolkem v Praze.¹³⁵

V zápisu ze schůze 2. června 1872 byl vyjádřen hluboký smutek, který dámy pociťovaly z ničivých povodní na řece Berounce.¹³⁶ Ženy se rozhodly prokázat postiženým účast, neboť, jak je uvedeno v zápisu, „*Všeobecný zármutek bývá vždy zárodkem šlechetných vztahů a velkomyslnosti.*“¹³⁷ Celkem se na tento účel vybralo 200 zlatých, které byly zaslány do Prahy. V Rokycanech byla odevzdána částka 20 zlatých hrnčířské rodině Švarcových, aby částečně pokryla škody způsobené záplavou a mohla obnovit svoji živnost. V letech 1870-1872 vynaložila Ludmila na dobročinnost částku 380 zlatých 73 krejcarů.¹³⁸ V roce 1873 pak darovaly členky Ludmily na žádost ředitele Antonína

¹³⁴ „*Za poctivé nakládání s důchody spolku ručí předsedkyně a kasírka. K prohlédnutí účtů volí valná hromada, kteráž se na počátku roku odbývá, dvě revidentky ze svého středu, kteréžto při nejbližší hromadě výsledek skoumání svého objasní.*“ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Stanovy Dámského spolku Ludmila § 10. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

¹³⁵ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹³⁶ Povodeň v květnu 1872 byla způsobena velmi silným deštěm a připravila o život stovky lidí. Postihla především oblast Podbrdská, Beroun i Prahu. KŘIVKOVÁ, Jolana. *Povodeň 1872 v povodí Berounky a Blšanky : Analýza a rekonstrukce*. 1. vyd. Praha : Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, 2001.

¹³⁷ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹³⁸ Tamtéž.

Fafla¹³⁹ žákyním látky, vlnu a jehly k výuce ručních prací a příští rok zakoupily pro žákyně šicí stroj za 65 zlatých.¹⁴⁰

Další zakolísání v aktivitách spolku se objevilo v roce 1876, kdy si jednatelka Albertina Poppy v zápisu stěžovala na netečnost členek, které se scházely v minimálním počtu. Dokonce ustalo vyučování i dobročinnost. Jedinou významnější akcí byla účast na pohřbu Františka Palackého, o kterém v protokolu ze schůze hovořila jednatelka jako o „*milovaném otci a vzkřísiteli*“.¹⁴¹ Charitativní pomoc v tomto roce dámy poskytly pouze nemocnému rokycanskému knihaři Kafkovi. Zakoupily pro něj pytel mouky, vepřové maso a k tomu přidaly 10 zlatých v hotovosti. To, že touto dobou procházel spolek krizí, dosvědčuje také fakt, že za celý rok 1876 byly pořízeny jen tři zápisy, a to v květnu, září a prosinci.¹⁴² Činnost spolku Ludmila byla dokonce kritizována v Plzeňských listech v článku ze 7. září 1867. O působení Ludmily noviny informovaly už 10. srpna 1876,¹⁴³ ovšem nijak jeho činnost nevyzdvihovaly. Jistý muž, jehož jméno nebylo uvedeno, se spolku zastal a žádal omluvu. Odpovědí byl poměrně útočný článek, v němž byl rokycanský spolek nařčen mimo jiné z nedodržování stanov, nedostatečného vlasteneckého cítění a nezájmu o přednášky, jejichž pořádání si nejprve vymohl. Vytýkáno bylo také zakoupení šicího stroje, který sice Ludmila řádně zaplatila, ovšem koupila ho od vlastní členky Albertiny Čulíkové, která šití vyučovala.¹⁴⁴ Článek je součástí obrazové přílohy.

Snaha obnovit někdejší postavení spolku byla znatelná. V prosinci se totiž přistoupilo k volbě nového výboru. Ovšem ani v letech 1878-1883 nenastal obrat k lepšímu. Spolek se scházel v několikaměsíčních rozestupech, protokoly byly stručné a dámy zamítaly žádosti o finanční příspěvky. Navíc z neznámého důvodu Albertina Poppy rezignovala na funkci jednatelky a nahradila ji Augusta Faflová.¹⁴⁵

¹³⁹ **Antonín Fafl** (1838-1925) byl pedagog a spisovatel. V Rokycanech založil pěvecký spolek Šumavan a byl ředitelem pěveckého spolku Záboj. Roku 1897 sepsal Učebnici jazyka českého pro školy měšťanské. Jeho manželkou byla Augusta Faflová, dlouholetá členka spolku Ludmila. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 11.

¹⁴⁰ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Plzeňské listy, 10. 8. 1876, roč. 1876, č. 64, s. 3.

¹⁴⁴ Plzeňské listy, 7. 9. 1876, roč. 1876, č. 72, s. 2.

¹⁴⁵ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr. **Augusta Faflová**, rozená Štěpánová, byla manželkou školního

Hlavním úkolem žen v roce 1878 bylo sehnat co největší částku pro raněné vojáky, kteří operovali v Bosně a Hercegovině. K tomuto účelu byla uspořádána hudební zábava. I přes nepříznivou dobu se situace spolku pomalu lepšila, což dokazuje přistoupení několika nových členek. Příčinou mohl být impuls zlepšit situaci vojáků, obstarat jim alespoň minimum šatstva a obvazů. Současně spolek podpořil rodiny vojáků v záloze ze zdejšího okresu. V dubnu roku 1878 dámy darovaly 20 zlatých na zařízení rokycanské nemocnice. Tato podpora pokračovala i v roce 1879, kdy některé členky Ludmily začaly spoluúčinkovat v městském divadle a své honoráře věnovaly právě nemocnici.¹⁴⁶

Roku 1880 se stala Ludmila příslušníkem Červeného kříže, kterému věnovala částku 10 zlatých ročně. Jednotlivé členky pak přispívaly 2 zlaté ročně. Ze zápisu však vyplývá, že spolek tak činil pouze kvůli nařízení „*Jeho Výsosti našeho Císaře a Krále Františka Josefa*“.¹⁴⁷

V srpnu 1885 se členky Ludmily zúčastnily slavnostního uvítání císaře Františka Josefa I., který se rozhodl město navštívit při příležitosti vojenských manévřů na Plzeňsku.¹⁴⁸ K tomuto aktu je vyzval purkmistr Josef Brejcha, jenž byl při té příležitosti vyznamenán zlatým záslužným křížem.¹⁴⁹

22. listopadu 1885 pořádala Ludmila taneční zábavu na získání finančních prostředků k zakoupení vánočního stromečku pro chudé rokycanské děti.¹⁵⁰ Na programu byla veselohra s názvem „Sklenice vody“, ve které účinkovaly členky dámského spolku Marie Míšková a Ella Jágrová¹⁵¹ spolu s Aloisem Hůlkou. Následovalo uvedení operety „Při kávě“. Poté zahrála mirošovská¹⁵² hornická kapela. Zábava přinesla do spolkové pokladny 260 zlatých 72 krejcarů, což umožnilo nákup látek na šaty chudých žáků. Šití

inspektora a spisovatele Antonína Fafla, se kterým měla tři děti - Arnošta, Zdeňka a Idu. Zemřela roku 1920. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 11. Viz obrazová příloha č. 12.

¹⁴⁶ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Zachoval se dopis, ve kterém purkmistr Josef Brejcha žádá vedení spolku Ludmila, aby se členky 28. srpna v půl sedmé ráno shromáždily se svými odznaky před rokycanskou radnicí k uvítání císaře Františka Josefa I. SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹⁴⁹ HRACHOVÁ, H. *Rokycany : Dějiny českých měst*, s. 141.

¹⁵⁰ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹⁵¹ **Emanuela Jágrová** (nar. 1865) byla dcerou dlouholeté členky spolku Ludmila Vilemíny Jágrové a mlynáře Jana Jágera. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 19.

¹⁵² Mirošov je město vzdálené asi 10 km od Rokycan.

se ujaly samotné členky spolku Ludmila a obdarovaly celkem dvě stě dvanáct dětí. Vánoční stromek nakonec zajistila městská rada.¹⁵³

V červnu 1888 byl spolek Ludmila požádán, aby organizoval sjezd hospodyň plzeňského kraje v národních krojích, čemuž dámy ochotně vyhověly. To, že byly členky Ludmily o organizování požádány, dokazuje, že rokycanský spolek měl vybudovanou dobrou pověst i určitý věhlas. Sjezd měl být spojen s bazarem ve prospěch Ústřední matice školské. Událost se konala 13. srpna 1888 a podle protokolu dopadla velmi úspěšně. Hrubý zisk obnášel 390 zlatých 5 krejcarů, přičemž výlohy činily jen 200 zlatých.¹⁵⁴

Nepříjemná událost zasáhla spolek v roce 1892, kdy zemřela dlouholetá předsedkyně a zakládající členka spolku Ludmila Anna Kraftová. Všechny členky se zúčastnily jejího pohřbu s odznaky zakrytými černou rouškou. Na následující schůzi byla novou předsedkyní zvolena Vilemína Jágrová, která byla také jednou ze zakládajících členek.¹⁵⁵

Od června 1871 již neprobíhaly žádné přednášky. Až roku 1893 dámy odhlasovaly návrh jednatelky Augusty Faflové na jejich obnovení. Že k tomuto rozhodnutí přistupovaly dámy zodpovědně, dokazuje fakt, že 9. července 1893 navštívily výstavu ručních prací, kterou pořádala rokycanská obecná a měšťanská škola. Zároveň byl spolek požádán o sepsání úsudku pro c. k. okresní školní radu.¹⁵⁶ Následně se příslušnice Ludmily účastnily přednášky o využití ovoce a zeleniny, vedené Josefem Babánkem, ředitelem měšťanské školy.¹⁵⁷

V roce 1896 dámy na žádost rokycanské školní rady převzaly dozor nad vyučováním ručních prací v pokročilém kurzu pro dívky (viz kapitola Dívčí vzdělávání v Rokycanech na přelomu 19. a 20. století).¹⁵⁸ Tak spolek Ludmila navázal na zaměření

¹⁵³ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹⁵⁴ Tamtéž. Viz obrazová příloha č. 8.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ **Josef Babánek** (1863-1941) byl od roku 1892 ředitelem Hospodářské školy v Rokycanech. Cestoval po Evropě, vedl přednášky a kurzy zabývající se hospodářskou tematikou. Od roku 1908 působil Babánek jako poslanec v českém sněmu. Roku 1919 byl jmenován inspektorem zemědělství na Slovensku. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 3. SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹⁵⁸ Roku 1896 byla do výboru zvolena **Emma Eimová**, sestra **Gustava Eima** (1849-1897), žurnalisty, spisovatele, redaktora Národních listů a zpravodaje říšské rady ve Vídni. Zemřel ve Florencii.

na vzdělávání, což byl původně jeden z předních cílů organizace. Zároveň byly členky požádány, aby zřídily místní odbor Národní jednoty pošumavské. Tomu rokycanská Ludmila sice nevyhověla, ale alespoň zaslala vedení jednoty příspěvek.¹⁵⁹

V roce 1897 byly české ženské spolky vyzvány, aby se podílely na oslavě padesátých narozenin spisovatelky Elišky Krásnohorské. Ludmila k této příležitosti přispěla na dar deset zlatých a zaslala jubilantce blahopřání, které je součástí obrazové přílohy.¹⁶⁰

Roku 1898 zemřela předsedkyně spolku Vilemína Jágrová a byla nahrazena Antonií Ottisovou,¹⁶¹ která ovšem už v říjnu na svoji funkci rezignovala a vystoupila ze spolku. O důvodech abdikace protokoly nemluví. Její nástupkyní se stala Magdaléna Tornerová, která stála v čele spolku celých dvacet dva let.¹⁶² Během jejího funkčního období se začaly projevovat tendence zlepšit dívčí vzdělávání, což dokazoval návrh dámského spolku dr. Bohuslavu Horákovi zřídit v Rokycanech dívčí lyceum (viz kapitola Snaha o zřízení dívčího lycea v Rokycanech).¹⁶³

Roku 1906 všechny členky Ludmily podepsaly petici za volební právo žen, která byla zaslána sněmu i říšské radě.¹⁶⁴ Poté se ovšem rokycanské dámy k politické situaci nijak nevyjadřovaly, a dokonce nereagovaly ani na vznik samostatné Československé republiky a udělení volebního práva ženám, za které původně bojovaly.

Léta 1907-1908 byla pro spolek velmi úspěšná. Sama jednatelka Augusta Faflová se vyjádřila slovy, že město Rokycany může být pyšné, že má ve svém středu spolek, jako je Ludmila. Díky vzestupu bylo umožněno zakoupit dvacet pět výtisků brožury věnované k šedesátinám Elišky Krásnohorské. Důkazem rozvoje bylo i přistoupení

CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 11. SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹⁵⁹ Národní jednota pošumavská byla organizace podporující český živel v pohraničí. SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ **Antonie Ottisová** (1854-1927), rozená Pazderníková, byla manželkou advokáta JUDr. Jana Ottise, se kterým měla tři děti – Marii, Adolfa a Otta. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 32.

¹⁶² **Magdaléna Tornerová** byla veřejně činná i mimo spolek Ludmila, což dokazuje rytina jejího jména na kamenných schodech ke kostelíku na Vršíčku poblíž Rokycan, kam byli zaznamenáni významní donátoři. Viz obrazová příloha č. 18.

¹⁶³ SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr. **Bohuslav Horák** (1877-1942) byl profesor gymnázia v Rokycanech, zakladatel muzea a přední osobnost města. Byl umučen v Osvětimi. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 16.

¹⁶⁴ SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

rokycanského sdružení k zemské Komisi pro ochranu dětí a péči o mládež, které Ludmila přispívala 2 koruny ročně. V roce 1911 se spolek Ludmila zapojil do příprav tradiční matiční slavnosti, kterou pořádalo město Rokycany.¹⁶⁵

7.2 Dívčí vzdělávání v Rokycanech na přelomu 19. a 20. století

Roku 1869 byla novým školským zákonem zavedena povinná osmiletá školní docházka pro děti od šesti do čtrnácti let. Dosavadní systém škol triviálních, hlavních a normálních byl zrušen a nahrazen pětiletou školou obecnou a tříletou školou měšťanskou. Výuka chlapců a dívek zůstávala oddělená.¹⁶⁶ Přeměna dívčí a chlapecké hlavní školy na pětitřídní obecné proběhla v Rokycanech v roce 1870. V listopadu 1884 pak bylo povoleno zřídit dívčí a chlapeckou měšťanku.¹⁶⁷ Od roku 1898 sídlila dívčí měšťanská škola v budově dnešní Základní školy ulice Míru.¹⁶⁸

V srpnu 1873 byla dosavadní nižší reálná škola přeměněna na reálné gymnázium,¹⁶⁹ které fungovalo kvůli finančním potížím pouze pět let. Nebylo totiž financováno státem, ale jen obcí. I přes následný neúspěch bylo jeho založení významné, jelikož šlo o první jazykově český ústav tohoto typu v západních Čechách. Po zrušení gymnázia byla budova předána dívčí obecné škole.¹⁷⁰ Znovuotevření se gymnázium dočkalo roku 1898, kdy ministerstvo kultu a vyučování schválilo zřizovací listinu. Od roku 1905 měl ústav vlastní budovu, dnešní sídlo Střední odborné školy v ulici Svazu bojovníků za svobodu.¹⁷¹ Roku 1888 byla v Rokycanech založena Zemědělská škola hospodářská,

¹⁶⁵ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr. Viz obrazová příloha č. 19.

¹⁶⁶ SOMR, Miroslav. *Dějiny školství s pedagogiky*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 165.

¹⁶⁷ HRACHOVÁ, H. *Rokycany : Dějiny českých měst*, s. 142.

¹⁶⁸ HOFMAN, Karel. *Staré rokycanské domy V*. 1. vyd. Rokycany : Městská knihovna Rokycany, 1999, s. 55.

¹⁶⁹ Budova bývalé Základní školy Za Radnici, dnes městský úřad.

¹⁷⁰ HRACHOVÁ, H. *Rokycany : Dějiny českých měst*, s. 142.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 146. V roce 1918 maturovala na rokycanském gymnáziu **Anděla Kozáková** (1897-1986), vůbec první česká doktorka práv a notářka. HRACHOVÁ, H. *Rokycany : Dějiny českých měst*, s. 160.

kteřá funguje ve změněné podobě dodnes.¹⁷² Do roku 1898 existovala ve městě i soukromá židovská škola s německým vyučovací m jazykem.¹⁷³

V roce 1907 bylo zahájeno vyučování v letní hospodyňské škole pod správou Hospodářské školy. Později byla letní škola přeměněna na půlroční zimní školu s internátem.¹⁷⁴ V roce 1895 byla zřizena jedna třída pokračovacího kurzu pro mladé dívky. Doba vyučování byla upravena tak, aby mohly dívky pracovat i doma (10 – 12 hod. a 14 – 16 hod.). Vyučovaly se ruční práce, mravouka, účetnictví, nauka o domácnosti, kreslení a cizí jazyky. Roku 1914 byla zastavena finanční podpora ze strany města, ovšem učitelství sbor, který sem externě docházel, se zavázal, že bude vyučovat bezplatně. Po válce na kurz navázala odborná škola rodinná, od roku 1925/6 pod názvem Odborná škola pro ženská povolání. Absolventky tohoto dvouletého oboru mohly pokračovat ve studiu učitelství domácích nauk, pěstounství v mateřských školách nebo ošetřovatelství nemocných.¹⁷⁵ Škola neměla až do roku 1931 vlastní budovu, vyučovalo se například ve spořitelně nebo v Hammerově vile.¹⁷⁶ Roku 1936 nastoupil jako ředitel František Řehoř¹⁷⁷ a byl zřizen třetí ročník.¹⁷⁸ V roce 1931 pak obohatila školský systém v Rokycanech Masarykova obecná škola dívčí.¹⁷⁹

Z těchto informací vyplývá, že ve městě fungovala poměrně rozvinutá síť škol. Právě na tu se členky spolku Ludmila odvolávaly při snaze o zřízení dívčího lycea.

¹⁷² BOREK, David. *Dějiny města v datech. Rokycany, město v západních Čechách* [online]. Aktualizace 30. 6. 2009. [cit. 2011-11-9]. Dostupné z <http://rokycanyhomepage.ic.cz/dejinyvdatech1900-2003.htm>. Zemědělská škola hospodářská sídlí v ulici Mládežníků. Viz obrazová příloha č. 15.

¹⁷³ HOFMAN, Karel. *Rokycany : Dvacet pět pohledů do historie města 1110-1986*. 1. vyd. Rokycany : Hofman, 1991, s. 53.

¹⁷⁴ HOFMAN, K. *Staré rokycanské domy V*, s. 55.

¹⁷⁵ Odborná škola pro ženská povolání sídlila v dnešní budově mateřské školy U Saské brány. Viz obrazová příloha č. 17. HOFMAN, K. *Rokycany : Dvacet pět pohledů do historie města 1110-1986*, s. 58.

¹⁷⁶ Hammerova vila dnes slouží jako Dům dětí a mládeže.

¹⁷⁷ **František Řehoř** (1899-1945) byl ředitelem Odborné školy pro ženská povolání. Byl činný v Sokole a od počátku druhé světové války vedl odbojovou skupinu v Rokycanech. Roku 1940 byl zatčen a odsouzen k doživotnímu trestu odnětí svobody. Dožil se osvobození, ale 7. 6. 1945 zemřel. Jeho pamětní deska je umístěna na budově dnešní MŠ U Saské brány. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 43.

¹⁷⁸ HOFMAN, Karel. *Staré rokycanské domy I*. 1. vyd. Rokycany : Městská knihovna Rokycany, 1997, s. 21.

¹⁷⁹ HOFMAN, K. *Rokycany : Dvacet pět pohledů do historie města 1110-1986*, s. 59.

7.3 Snaha o zřízení dívčího lycea v Rokycanech

Sdružení Ludmila se snažilo prosadit založení dívčího lycea v Rokycanech, čímž navázalo na pražské ženské spolky, které iniciovaly zvýšení úrovně ženského vyučování už od 60. let 19. století. Lyceum mělo dívky připravit jednak na péči o domácnost, jednak jim umožnit zapojení do veřejného života. Tento typ vzdělání měl prohloubit a zdokonalit středoškolské učivo, ovšem neumožňoval složení maturity, opravňující ke vstupu na vysokou školu.¹⁸⁰

Rokycanské dámy nesouhlasily s posíláním českých děvčat do německých škol, přímo se vyjádřily slovy: „*Chceme odstraniti zahanbující náš zlořád posílání dívek do ústavů německých...*“¹⁸¹ Školné nemělo být vyšší než 80 korun ročně a k ubytování dívek měl sloužit internát. Podle členek bylo město Rokycany pro zřízení takového ústavu ideální, a to díky nižším školám, kterých zde byl dostatek, a díky své poloze. Založení lycea by podle nich mělo pro město morální i finanční přínos. Ústav měl nabídnout dívkám důkladnější vzdělání než škola obecná a měšťanská, přičemž měl být kladen důraz na studium jazyků a literatury. Dalšími navrhovanými předměty byl dějepis, přírodopis, umění, počty, kreslení, měřičství, zpěv, ženské práce, těsnopis a domácí hospodářství. V rámci vyučování se měly konat výchovné a naučné exkurze. Lyceum by mělo celkově šest tříd, dívky by mohly vstupovat od deseti let, a to po složení přijímacích zkoušek. „*Česká vzdělaná žena-matka je základem české vzdělané rodiny, v čemž tkví spása naší země.*“, argumentoval spolek.¹⁸² Kvůli nedostatku financí vedení města snahu spolku Ludmila nepodpořilo. Jistou iniciativu sice projevil dr. Bohuslav Horák, ten ale hned zpočátku dámy upozornil, že na zřízení školy nebude mít město dostatek peněz.

7.4 Rokycany a spolek Ludmila v době první světové války

Poté, co se ve městě rozšířila zpráva o sarajevském atentátu, byly na veřejných budovách vyvěšeny černé prapory. 26. července 1914 vedení státu vyhlásilo nejprve

¹⁸⁰ HORSKÁ, P. *Naše prababičky feministky*, s. 85.

¹⁸¹ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Výtah z organizačního statutu dívčího lycea. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

¹⁸² Tamtéž.

částečnou a o pět dní později úplnou mobilizaci.¹⁸³ Téhož dne se měl v Rokycanech konat sokolský slet, ale promenádní koncert a průvod byly nakonec zakázány a po městě se rozmístily vojenské hlídky. 4. srpna povolání muži z Rokycan, kterých bylo asi devět set, opouštěli město a městská rada v čele se starostou Janem Anichoberem je doprovodila na nádraží.¹⁸⁴ Mobilizace proběhla v poklidu, až na omezení osobní vlakové dopravy.¹⁸⁵ Pro ženy znamenal začátek války mimo jiné nutnost zásobit se potravinami, jejichž ceny rychle stouply v průměru až o třetinu. Vedení města se snažilo ženám vypomoci, proto byl 10. srpna v Rokycanech zřízen útulek pro děti do šesti let, aby jejich matky mohly přes den pracovat.¹⁸⁶

I po vypuknutí první světové války spolek Ludmila pokračoval v charitativní činnosti, ovšem nebylo možné vyhovět všem žádostem o příspěvek. Proto byla alespoň provedena sbírka ve prospěch vdovského a sirotčího fondu v Praze, která vynesla 88 korun a 50 haléřů. V následujících letech Ludmila přispívala do fondu každoročně 4 koruny. Spolek se také rozhodl podporovat Jindřišku Hodkovou, dceru profesora rokycanského gymnázia Josefa Hodka, v jejím studiu přípravného kurzu při učitelském ústavu v Plzni měsíční částkou 10 korun.¹⁸⁷ Slečna Hodková se pak roku 1936 stala spolkovou pokladní.¹⁸⁸

Každoročně spolek obdarovával chudé děti na Vánoce, ovšem roku 1917 byly děti ochuzeny, jelikož si Ludmila nemohla tento příspěvek dovolit. Nicméně spolek pomohl dvaceti devíti ženám, mezi které rozdělil nevelkou částku 87 korun. Zároveň Ludmila přispěla pražskému ústavu pro epileptiky Valentinum, Komisi pro péči o mládež a vdovskému a sirotčímu fondu v Praze. V zápisu z roku 1917 bylo vyjádřeno zklamání nad přístupem občanů města, kteří čekali, že i v tak napjaté době budou členky podporovat chudé ve stejné míře jako před válkou. Jednatelka Augusta Faflová napsala,

¹⁸³ HRACHOVÁ, H. *Rokycany : Dějiny českých měst*, s. 154.

¹⁸⁴ **Jan Anichober** (1849-1924) byl starostou města v letech 1888-1919. Pocházel ze soukenické rodiny, která se v Rokycanech usadila v 18. století. Za doby jeho úřadování bylo v Rokycanech zřízeno gymnázium, postavena budova měšťanské, mateřské i zemědělské školy. Za první světové války poskytl z výtěžku městských železáren 50 000 korun na protirakouský odboj. V případě prozrazení slíbil vzít všechnu vinu na sebe. HRACHOVÁ, H. *Rokycany : Dějiny českých měst*, s. 146. CIRONIS, Petros. *Rokycany v době první světové války 1914-1918*. 1. vyd. Rokycany : Okresní archiv v Rokycanech, 1998, s. 114.

¹⁸⁵ CIRONIS, P. *Rokycany v době první světové války 1914-1918*, s. 25.

¹⁸⁶ HRACHOVÁ, H. *Rokycany : Dějiny českých měst*, s. 156.

¹⁸⁷ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 15.

¹⁸⁸ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1921-1938. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 2, nestr.

že „*Rokycanský spolek se nemůže srovnávat s žádnou jinou podobnou organizací ve větších městech, jelikož jediným příjmem jsou členské příspěvky.*“¹⁸⁹ I přes výtky spoluobytel Ludmila podělovala v této době 100 až 200 dětí, jak je uvedeno v protokolu ze schůze. Za války navíc nebylo možné pořádat divadelní představení či zábavy, které dříve představovaly vedlejší příjem do spolkové pokladny, finanční situace byla tedy kritická. Důležitějším úkolem žen bylo zajistit jídlo pro své rodiny. V první polovině války bylo z Rokycan vyváženo obilí a odevzdáváno vojákům, jelikož kraj byl veden jako přebytkový. To se změnilo v roce 1916, kdy ve městě zavládl nedostatek potravin mimo jiné proto, že čtyři z pěti rokycanských pekařů bojovali na frontě. Kvůli nedostatku jídla došlo k nepokojům, při kterých byly téměř ušlapány dvě malé děti. Hospodyně se tedy snažily péct chléb doma z žitné a pšeničné mouky, která jim byla vydávána.¹⁹⁰ 15. března 1916 se na rokycanském náměstí odehrála demonstrace asi dvě stě padesáti žen, které daly veřejně najevo nespokojenost se stavem zásobování, ovšem četníci dav brzy uklidnili.¹⁹¹ Strádání pochopitelně trvalo, navíc neúměrně rostly ceny základních potravin, a od 1. září 1916 byly dokonce zavedeny tři dny bez masa, a to pondělí, středa a pátek.¹⁹² Členky spolku Ludmila ovšem pocházely z vyšších vrstev, je tedy pravděpodobné, že nedostatek potravin se jich příliš nedotýkal.

I v roce 1917 sociální napětí v Rokycanech pokračovalo, dělníci v továrnách hrozili stávkou a zástupy žen protestovaly před obecní spořitelnou. Následně vtrhly do obecních skladů a vynášely pytle mouky a další potraviny, ale brzy byly zastaveny četnictvem.¹⁹³

Podle zprávy městského lékaře MUDr. Václava Bartoše¹⁹⁴ z roku 1917 se čekárny plnily lidmi s žaludečními potížemi, které byly způsobeny hladem, a proto nebylo možné řešit je léky. Navíc se rozšířila tuberkulóza, porodnost klesla o jednu třetinu a naopak vzrostl počet záměrných potratů.¹⁹⁵ I takto poznamenala válka ženskou otázku.

¹⁸⁹ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

¹⁹⁰ CIRONIS, P. *Rokycany v době první světové války 1914-1918*, s. 64.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 65.

¹⁹² Tamtéž, s. 72.

¹⁹³ Tamtéž, s. 20.

¹⁹⁴ **MUDr. Václav Bartoš** (1859-1934) působil od roku 1888 v Rokycanech jako praktický lékař a údajně byl velmi oblíbený. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 4.

¹⁹⁵ CIRONIS, P. *Rokycany v době první světové války 1914-1918*, s. 101.

V posledním roce války už bylo město zbídačelé k nepoznání. Většina obchodů byla zavřena, nekonaly se tradiční trhy a kvůli úspoře se nesvítilo. Na ulicích postávali lidé v naději, že získají alespoň nějaké potraviny. Kvůli nedostatku uhlí byla omezena doprava, rychlík do Prahy jezdil pouze ráno a večer.¹⁹⁶ Válečné strádání se dotklo i školství. Nejen, že nebyl dostatek uhlí k vytápění tříd, ale i délka vyučování byla zkrácena. Vyučovalo se od osmé hodiny ranní do jedné odpoledne a žáci měli nyní nové povinnosti, jako sběr bylin, kovů nebo výrobu ponožek. Pochopitelně výrazně klesla docházka.¹⁹⁷

7.5 Péče o raněné v době první světové války v Rokycanech

Péče o raněné vojáky se ujal Červený kříž v čele s předsedkyní Josefou Fischerovou¹⁹⁸ ve spolupráci s jednatelkou spolku Ludmila Augustou Faflovou. Město Rokycany připravilo pro vojáky lůžka v Sokolovně, tělocvičně měšťanské školy a gymnázia. Dámy ze spolku Ludmila se rozhodly v opatrování pomoci, a proto zorganizovaly peněžní sbírku, jejíž výtěžek byl určen na nákup potřeb pro provizorní lazarety. Zapojily se také žákyně měšťanské školy, které šily pod vedením učitelek Anny Vlkové a členky Ludmily Marie Sedlákové prádlo pro vojáky. Situace raněných vojáků se zlepšila, když byly dočasné lazarety zrušeny a ranění byli přesunuti do nově zřízené vojenské nemocnice v kasárnách. V roce 1916 pak byla zdejší vojenská nemocnice přesunuta do Liblína.¹⁹⁹ Ženy z Červeného kříže pomáhaly po celou dobu války a hrály v péči o raněné na Rokycansku zásadní roli. Především obstarávaly a šily prádlo a některé absolvovaly ošetrovatelský kurz vedený místními lékaři.²⁰⁰ Na bojištích první světové války padlo celkem sto padesát sedm rokycanských občanů.²⁰¹ Válečné dění v Rokycanech více méně korespondovalo s vývojem v celých Čechách.

¹⁹⁶ CIRONIS, Petros. *První světová válka a Rokycansko : Svědectví kronik, seznam padlých*. 1. vyd. Praha : Okresní archiv v Rokycanech, 1989, s. 20.

¹⁹⁷ ŘEHÁČEK, Karel. Dopady války na život obyvatel Plzně a okolí (1914-18). In : *Minulostí západočeského kraje*. 1. vyd. Plzeň : Albis international, 2007, s. 277-336.

¹⁹⁸ **Josefa Fischerová**, rozená Dvořáková, byla manželkou c. k. místopředsedkyně rady Adolfa Fischera (1859-1921), se kterým měla tři dcery, a to Marii, Bedřišku a Viktorii. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 11.

¹⁹⁹ CIRONIS, P. *Rokycany v době první světové války 1914-1918*, s. 45-46.

²⁰⁰ HRACHOVÁ, H. *Rokycany : Dějiny českých měst*, s. 156.

²⁰¹ HÁJEK, Jiří. Rokycany v letech 1900-2000. In : *Minulostí Rokycanska*. 1. vyd. Rokycany : Státní okresní archiv Rokycany, 2003, s. 21-30.

Spolek Ludmila se v této oblasti podílel spíš okrajově a věnoval se charitě zaměřené na civilní obyvatelstvo v Rokycanech tak jako před válkou. Měli bychom ovšem vyzdvihnout, že členky Ludmily byly ochotné i v období nouze přispět na dobročinnost. Zajímavé je, že v době první světové války počet členek neklesl.²⁰²

O vzniku samostatné Československé republiky informoval Rokycanské nejprve starosta Jan Anichober a poté ředitel školy Josef Babánek,²⁰³ který vyzval obyvatele k zachování klidu. Oznámení radostné zprávy zakončilo vyzvánění kostelních zvonů, následované odstraňováním symbolů monarchie, kterou městská kronika označila za „*orla, který tolik staletí nám svými pařáty rozdíral nitra, zobákem kloval mozky a dusil k nevydechnutí.*“²⁰⁴ Odpoledne 28. září 1918 byla pro rokycanské žáky uspořádána přednáška, ve které jim okresní školní inspektor August Šindelář osvětlil význam celé události. Příští den byla na znamení oslav zastavena práce ve všech závodech, úřadech i školách.²⁰⁵ Z neznámého důvodu chybí zápisy ze schůzí Ludmily od března 1918, nevíme tedy, zda se členky na oslavách vzniku republiky nějak podílely.

7.6 Dámský spolek Ludmila v období první republiky

Roku 1919 už sice válečný stav nepokračoval, ovšem nepříznivé podmínky přesto trvaly. Spolek o Vánocích opět nemohl věnovat chudým dětem ošacení kvůli nedostatku látek i peněz, ale alespoň bylo mezi dvacet čtyři žen rozděleno 100 korun. Menšími částkami byl také obdarován Deylův ústav pro slepé v Praze a spolek Valentinum, který pečoval o lidi nemocné epilepsií.²⁰⁶

Přestože rok 1918 přinesl českým zemím zlomové události, protokoly ze schůzí se k nim nijak nevyjadřují, i když v dřívějších zápisech byly patrné stopy vlastenectví. Dokonce nebyla komentována ani návštěva prezidenta Masaryka, který městem

²⁰² V roce 1914 měl spolek 104 členek, v roce 1917 pak 105. Viz příloha.

²⁰³ Syn Josefa Babánka Jaroslav (narozen 1891) padl na frontě 16. 9. 1914. HRACHOVÁ, H. *Rokycany : Dějiny českých měst*, s. 156.

²⁰⁴ CIRONIS, P. *První světová válka a Rokycansko*, s. 26.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 39.

²⁰⁶ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

projížděl 7. května 1919 při cestě do Plzně.²⁰⁷ Můžeme to brát jako důkaz toho, že se rokycanské ženy o politiku příliš nezajímaly.

V roce 1920 dámy oslavovaly padesátileté výročí založení spolku. Oznámení o tomto jubileu bylo uveřejněno v rokycanských novinách spolu s pozvánkou na divadelní představení, které se hrálo jako první po válce. Nepříjemnou událostí ovšem bylo úmrtí jednatelky Augusty Faflové 9. července 1920. Faflová byla členkou Ludmily celých čtyřicet let. Na památku zesnulé zorganizoval spolek sbírku, jejíž výnos 302 korun byl rozdělen mezi rokycanské vdovy. Novou jednatelkou se stala Marie Sedláková a předsedkyní byla na přechodnou dobu jmenována Antonie Kočvarová.²⁰⁸

Po první světové válce vzrostla charitativní činnost ze strany veřejných činitelů, kteří se zaměřili především na děti, a Ludmila se tak musela vypořádat s konkurencí jiných právě vzniknuvších spolků, jako organizací Okresní péče o mládež a Ochrana matek a dětí.²⁰⁹ Dámský spolek tedy přenesl svoji působnost na jinou věkovou skupinu, a to chudé a opuštěné ženy, zejména vdovy, kterým bylo vypláceno 5 korun měsíčně, ve výjimečných případech 10 korun. Představitelkou této nové epochy se stala předsedkyně Hana Podpěrová, zvolená do funkce roku 1921.²¹⁰ Tato změna působnosti, kterou odsouhlasily všechny členky, znamenala zásadní proměnu spolku v celé jeho existenci. Jak již bylo nastíněno výše, pozornost spolku tedy směřovala mnohem více k ženám, které potřebovaly pomoci, než k dětem.

Od roku 1921 se schůze konaly vždy první úterý v měsíci ve čtyři hodiny odpoledne v budově dívčí obecné školy, přičemž zasedání trvala přibližně dvě hodiny. Dámy hlasovaly o zvýšení členských příspěvků, ale návrh nebyl odsouhlasen, a proto si spolek stále přivydělával pořádáním různých zábav.²¹¹ Například 22. dubna 1922 Ludmila ve spolupráci s plzeňským spolkem Smetana uspořádala pěvecký koncert. Členky dámského spolku obstaraly sál, plakáty a reklamu v rokycanském časopisu Žďár. Cena

²⁰⁷ CIRONIS, P. *Rokycany v době první světové války 1914-1918*, s. 139.

²⁰⁸ **Antonie Kočvarová** (1853-1925), rozená Kraftová, byla manželkou učitele Čenka Kočvary, se kterým měla syna Rudolfa (narozen 1882). Viz obrazová příloha č. 13. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 24. SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

²⁰⁹ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1921-1938. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 2, nestr.

vstupenek se pohybovala v rozmezí od 1 do 8 korun, měšťanské škole a gymnáziu bylo věnováno několik lístků zdarma.²¹²

Prameny z roku 1922 napovídají, že spolek vykazoval vyšší aktivitu. Usuzujeme tak podle četných zápisů. Nové zaujetí pro práci pravděpodobně souviselo s příznivou dobou první republiky, jelikož protokoly hovoří o vzpruze a novém elánu. Dokonce i příspěvky práce neschopným ženám se mírně zvýšily, ovšem nadšení bylo přece jen brzděno hospodářskou situací, na kterou stále dopadaly negativní vlivy první světové války. I přesto v listopadu 1922 Ludmila ve spolupráci se spolkem Paní a dívek v Mladé Boleslavi zahájila sbírku na zakoupení daru k pětasedmdesátým narozeninám Elišky Krásnohorské.²¹³

Od roku 1923 byly zápisy ze schůzí vedeny novou jednatelkou Aloisíí Partischovou²¹⁴ méně pečlivě a hůře čitelně. Dokonce nebyl ani připojován podpis předsedkyně, jak tomu bylo vždy v minulých letech zvykem. Ovšem od roku 1928 vedla knihu zápisů Eliška Lehečková, která navázala na úpravu z dřívějších let. Lehečková se ale funkce ujala jen dočasně, jelikož nebydlela přímo v Rokycanech. Po ní úřad převzala učitelka Marie Mottlová, která úroveň protokolů udržela.²¹⁵

Předsedkyně Hana Podpěrová zemřela jen tři roky po svém nástupu do funkce, a na její místo tak nastoupila Anna Kneidlová.²¹⁶ Zajímavostí je, že členkou Ludmily byla také Pavla Kasperová, žijící v americkém Chicagu. Do činnosti spolku se zapojila tím, že mu v roce 1929 zaslala dar ve výši 1000 Kč, který představoval pro skromné podmínky rokycanské Ludmily opravdu významnou pomoc.²¹⁷ K příležitosti její návštěvy v Rokycanech připravily ostatní členky 9. května 1929 večírek v zimní zahradě hotelu

²¹² Vstupenka do lože stála 6 korun, k stání 2 koruny a pro studenty 1 korunu. SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1921-1938. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 2, nestr.

²¹³ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1921-1938. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 2, nestr.

²¹⁴ **Aloisie Partischová** byla dcerou stavitele Josefa Partische a jeho manželky Terezie. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 33.

²¹⁵ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1921-1938. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 2, nestr.

²¹⁶ **Anna Kneidlová** (1863-1932), rozená Jádrová, byla manželkou Aloise Kneidla, ředitele měšťanské školy v Rokycanech. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 23.

²¹⁷ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1921-1938. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 2, nestr.

U Českého dvora. Program naplnila hudební představení a také výstup klavírní virtuosky Anny Kůrzové, která se ke spolku nově připojila.²¹⁸

Dámy se v této etapě snažily získat peníze na dobročinnost jiným způsobem než dosud. Několikrát pořádaly sbírku u rokycanského hřbitova v době dušiček, přičemž chtěly využít pomoci žákyň měšťanské školy, ale narazily na zákaz Okresního úřadu v Rokycanech. Tuto akci vedení města od začátku příliš nepodporovalo, nejprve si kladlo nesmyslné podmínky, až ji roku 1931 zakázalo úplně. V návaznosti na tyto překážky dámy odmítly žádost městské rady o vaření polévky pro chudé. Ostatní veřejné akce ale neignorovaly, už 28. září 1930 se některé dámy účastnily odhalení pamětní desky Hanuše Karlíka.²¹⁹

V roce 1932 zemřela předsedkyně Anna Kneidlová, která tuto funkci zastávala od roku 1924, a na její místo byla zvolena Josefa Tasserová. V roce 1934 byly pořízeny nové stanovy, jelikož ty z roku 1870 se během let ztratily. Nyní se schůze konaly v budově chlapecké obecné školy, průměrně šestkrát ročně, návštěvnost byla ovšem stále minimální. Zato výrazně zesílila spolupráce s rokycanským Sokolem, který sehrál mnoho divadelních představení a výnos věnoval spolku Ludmila.²²⁰

Soustavná vzdělávací činnost členek sice úplně ustala už v 90. letech 19. století, ale i ve 30. letech se občas konaly naučné přednášky. Roku 1930 například uspořádal Svaz československých katolických žen přednášku o svaté Ludmile, které se rokycanské dámy s nadšením účastnily. V roce 1937 pak navštívily lekci s názvem „Dramatická tvorba výchovným prostředkem“, kterou vedla profesorka rokycanského gymnázia

²¹⁸ SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1921-1938. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 2, nestr.

²¹⁹ **Hanuš Karlík** (1850-1927) byl synem Františka Václava Karlíka. Proslavil se jako autor řady vynálezů, podílel se na technickém rozvoji v oboru cukrovarnictví. Publikoval mnoho odborných článků, pořádal přednášky a v roce 1901 vydal publikaci Praktické cukrovarnictví. Byl jmenován čestným doktorem technických věd, byl předsedou Ústředního spolku československého průmyslu cukrovarnického. Od roku 1920 byl prezidentem Národohospodářského ústavu při ČAVU v Praze. Později vybudoval výzkumný ústav cukrovarnický a stal se spoluzakladatelem Národního technického muzea. Na jeho počest byla zřízena Karlíkova cena, udělovaná v době první republiky za zásluhy o pokrok čs. hospodářství. Pamětní deska je umístěna na Karlíkově rodném domě na náměstí T. G. Masaryka v Rokycanech naproti budově obchodního domu Žďár. Autory pamětní desky jsou Josef Gočár a Bohumil Kafka. HRACHOVÁ, H. *Rokycany : Dějiny českých měst*, s. 250. SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1921-1938. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 2, nestr.

²²⁰ Tamtéž.

dr. Marie Raddová.²²¹ O rok později byl pak společností Marga pro Ludmilu uspořádán třídní kurz vaření.²²²

7.7 Od nastolení Protektorátu Čechy a Morava do zániku spolku roku 1944

Protokoly ze schůzí nijak nekomentovaly uzavření Mnichovské dohody ani nastolení protektorátu, dámy pouze zaslaly příspěvek 100 korun do fondu na ochranu státu.²²³ Spolek Ludmila v době protektorátní správy nemohl pořádat žádné zábavy, což vedlo k výraznému zhoršení finanční situace. Částečným řešením měla být sbírka uspořádaná mezi členkami, aby mohlo být dodrženo každoroční obdarování chudých stařenek. V roce 1938 se konaly pouze čtyři schůze, další rok už jen tři. Omezována nebyla pouze zasedání, závažnější bylo snižování příspěvků na charitu na minimum. Je však zajímavé, že v této těžké době přistoupilo ke spolku Ludmila deset nových členek.²²⁴

V průběhu války (1940) zemřela předsedkyně Josefa Tasserová, tudíž ji následně zastupovala místopředsedkyně Cecilie Velkoborská,²²⁵ která ovšem brzy požádala, aby byla zproštěna všech funkcí. Úřad předsedkyně byl proto svěřen Anně Šnáblové. V době války musely být okresnímu úřadu hlášeny výsledky voleb i předkládány veškeré účty. Namísto peněžních darů spolek rozdával starým ženám poukázky na potraviny. Dámy již od roku 1940 uvažovaly o ukončení působnosti spolku, ovšem městská rada na ně naléhala, aby ve fungování vytrvaly. Spolek držely při životě hlavně příspěvky ženy, která chtěla zůstat v anonymitě a pravidelně darovala 50 korun.²²⁶

Od roku 1941 se schůze odehrávaly v hostinci U Černého koně, ovšem roku 1942 se setkání výjimečně konalo v Národní kavárně v Rokycanech. Během války se nemohla pořádat žádná představení, proto ani nebylo kvůli nedostatku financí možné uskutečnit

²²¹ DVOŘÁK, Josef. Encyklopedie profesorů a učitelů gymnasia v Rokycanech (1898-1949). In : *Minulostí Rokycanska*. 1. vyd. Rokycany : Státní okresní archiv Rokycany, 2003, s. 54.

²²² SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1921-1938. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 2, nestr.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1938-1944. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 3, nestr.

²²⁵ **Cecilie Velkoborská** (nar. 1876), rozená Klímová, byla manželkou notáře Karla Velkoborského, s nímž měla dceru Marii. CIRONIS, P. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*, s. 56.

²²⁶ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1938-1944. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 3, nestr.

vánoční obdarovávání. Situace se stávala neúnosnou, navíc stále klesal počet členek. Kvůli válečnému zdražování byl spolek nucen zvýšit příspěvky na minimální hranici 6 korun. V letech 1942-1944 spolek Ludmila svolával pouze valnou hromadu, členské schůze se již nekonaly. V roce 1943 se kvůli vážné nemoci předsedkyně Anna Šnáblová vzdala funkce a byla nahrazena Annou Hemerkovou.²²⁷

I přes nepříznivou situaci spolek až do svého zániku roku 1944 poskytoval chudým ženám měsíční podporu, i když minimální. V posledním roce existence čítaly spolkové finance přibližně 3 500 korun. Zda poté částka připadla rokycanské dívčí škole, jak bylo uvedeno ve stanovách, není známo. Zánik spolku Ludmila nebyl nikde oficiálně ohlášen, poslední zápis mluvil pouze o neúnosné situaci a ztrátě několika důležitých členek. Ve stanovách bylo určeno, že ztratí-li spolek tolik členek, aby bylo znemožněno věnovat se filantropii, má ukončit svoji činnost. Přesto je obdivuhodné, že organizace přežila větší část druhé světové války a dokázala i v době nouze naplňovat svůj hlavní cíl.

Vzhledem k tomu, že se nedochoval úplný seznam členek spolku Ludmila, je těžké zjistit, kolik z nich bylo nacisty perzekuováno. Z dostupných pramenů ovšem vyplývá, že i během války spolek omezeně pracoval, z čehož můžeme usoudit, že větší část příslušnic Ludmily se deportaci vyhnula. Důvodem pro opuštění organizace na konci 30. a ve 40. letech byly pochopitelně finanční potíže, „přesídlení“ nebo to, že ženy musely nastoupit do práce. Na seznamu zadržených obyvatel Rokycan výrazně převažují muži.²²⁸ Zápisy ze schůzí neobsahují žádná konkrétní čísla ani jména, hovoří pouze o tíživé situaci.

8 PŘÍNOS SPOLKU LUDMILA

Ze spolkové korespondence jasně vyplývá, že se spolek těšil úctě městské rady i obyvatel Rokycan. Podpora města byla ovšem projevována pouze občasnými děkovnými dopisy a pohlednicemi, nikoli finančními příspěvky.

²²⁷ SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1938-1944. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 3, nestr.

²²⁸ *Rokycansko v boji proti fašistickým okupantům 1939 – 1945*. 1. vyd. Rokycany : Muzeum Dr. Bohuslava Horáka, 1995.

Výrazným problémem, se kterým se spolek potýkal, byla nestálost členek, které nedokázaly vytrvat v docházení na přednášky ani v politických požadavcích. Dámy se k dobovému dění vyjadřovaly sporadicky, například se vůbec nezabývaly otázkou vzniku samostatné Československé republiky a pádu monarchie, dokonce ani vypuknutí války či okupace po Mnichovské dohodě. Všechny tyto události hodnotily pouze z hlediska filantropického.

V první fázi fungování spolku byly znatelné vlastenecké tendence, ty ale postupně zmizely. Přesto hlavní cíl činnosti, tedy filantropii, se podařilo naplňovat po celou dobu existence, tedy více než sedmdesát let. Lidí, kterým spolek Ludmila pomáhal, bylo mnoho, ať už šlo o děti, studenty nebo vdovy a nemocné. Když vezmeme v úvahu skromné podmínky, ve kterých spolek pracoval, je obdivuhodné, čeho se podařilo dosáhnout. Každoročně, s drobnými výjimkami způsobenými politickými událostmi, dostávaly chudé děti na Vánoce teplé oblečení, členky jim připravily nadílku, stromek i hudební vystoupení. Pokud to finanční situace dovozovala, bylo vyhověno co nejvíce žádostem o příspěvek. Dokonce i v době války členky věnovaly peníze na dobročinnost na úkor vlastních rodin, aby zachránily ostatní od hladu, strádání a možné smrti. V tom je možné vidět jeden z nejvýraznějších kladů dámského sdružení Ludmila. Dobročinnost v době relativního blahobytu je samozřejmě záslužná, ale až válečné utrpení ukázalo zápal a elán, s jakým spolek Ludmila svoje závazky naplňoval.

Ludmila spolupracovala s mnohými spolky, a to nejen z Rokycan. Navázala kontakty například s pražským spolkem na pomoc epileptikům jménem Valentinum, s Komisí pro péči o mládež, se Slovanským klubem žen, Svazem československých katolických žen, Ženským výrobním spolkem českým, Ústřední maticí školskou a rokycanským čtenářským spolkem Hálek a sborem Záboj. Spolupracovala také s podobnými dámskými organizacemi v jiných městech, například se spolkem Ženy a dívky české v Liberci, s Českou jednotou paní a dívek v Plzni, Dobročinným a vlasteneckým spolkem paní a dívek Božena Němcová v Domažlicích nebo spolkem Vesna v Brně.

9 ZÁVĚR

Předkládaná bakalářská práce shrnuje fakta o vzniku, fungování a zániku rokycanského Dámského spolku Ludmila a hodnotí jeho vývoj a přínos v souvislosti s dějinami města. Události v Rokycanech v době vzniku spolku Ludmila odpovídají vývoji v celé monarchii. Došlo k politickému uvolnění a rozmachu spolkové činnosti.²²⁹

Hlavní náplní činnosti vedle filantropie, čili charity, bylo vzdělávání členek v zeměpisu, dějepisu a literatuře. Nabízí se myšlenka, že se rokycanská Ludmila inspirovala v pražském Spolku sv. Ludmily, ovšem ukázalo se, že mnohem větším příkladem jí byl Americký klub dam. Příslušnice rokycanského spolku projevovaly také vlastenecké myšlenky, což bylo pro spolky této doby typické. Organizace si nekladla žádná zvláštní kritéria pro přijetí, mohly sem vstupovat ženy svobodné i vdané, bez ohledu na věk. Jedinou podmínkou bylo placení členských příspěvků, a proto členky pocházely v převážné většině z vyšších vrstev.

V první fázi existence spolku se dařilo naplnit dobročinné i vzdělávací záměry, postupem času ovšem zájem o vyučování upadal a Ludmila se zaměřila pouze na charitu. Cílovou skupinou byly zpočátku děti a mládež, až po první světové válce byla pomoc směřována hlavně na chudé vdovy. Zájem o politiku, který členky Ludmily při vzniku spolku projevovaly, se nijak nerozvinul. Dámy vůbec nekomentovaly zásadní události, jako vypuknutí první světové války, vznik Československa, ani udělení volebního práva ženám, za které v roce 1906 dokonce podepsaly petici. Stejně tak se nevyjadřovaly k návštěvě prezidenta Masaryka v Rokycanech. Z výzkumu vyplývá, že pro ženy znamenalo členství v Ludmile určitou prestiž, jelikož se zde shromažďovaly příslušnice vyšších vrstev, ovšem o aktivní působení ve spolku a účast na schůzích už takový zájem nebyl. Přesto užší vedení spolku dokázalo vytrvat v charitativní činnosti, a to i během války, kdy byla finanční situace kritická. Ludmila se podílela na organizaci městských oslav a kulturních událostí, téměř každoročně obdarovávala na Vánoce chudé děti a zakupovala do rokycanských škol učební pomůcky. Po uzavření Mnichovské dohody nemohly dámy pořádat žádná hudební představení, která by

²²⁹ Na konci 19. století se v Rokycanech s pěti tisíci obyvateli rozvíjel čilý společenský život, v roce 1896 bylo zaregistrováno dvacet šest různých spolků. Od roku 1889 působil v Rokycanech Ženský pomocný spolek Červeného kříže pro království České. HRACHOVÁ, H. *Rokycany : Dějiny českých měst*, s. 141.

přinesla zisk do spolkové pokladny, což vedlo v důsledku k zániku spolku Ludmila v roce 1944.

Snažila jsem se objektivně zhodnotit, v čem spolek uspěl a v čem naopak zklamal. Nezpochybnitelným úspěchem je pomoc, kterou ženy poskytovaly potřebným téměř nepřetržitě více než sedmdesát let. V čem naopak členky Ludmily nedokázaly vytrvat, bylo sebevzdělávání a politické požadavky. Rokycanské ženy nebyly v těchto oblastech dostatečně důsledné, přestože měly zájem o emancipaci a jejich počáteční odhodlanost byla veliká. Ušlechtilé myšlenky ovšem utlumila nedostatečná snaha a hlavně chabá vytrvalost. Je možné, že Rokycany byly příliš malé město pro uskutečnění velkolepých záměrů a pravdou je, že podpora města nebyla dostačující. Na rozdíl od úspěšnějších ženských spolků se navíc neobjevila ústřední postava, která by se za spolek postavila.

Sledovat osudy příslušnic, jejich rodinný stav a další bližší informace je velice obtížné, jelikož se nedochoval jejich kompletní seznam. Navíc členky byly v protokolech většinou uváděny pouze příjmením, což znesnadňuje orientaci v rodinných vztazích. Údaje o rodinách jsem proto připojila jen tam, kde jsem si byla jistá jejich správností, například u rodiny Poppy, Faflových a Jágrových. Další mírnou překážkou byla občasná neúplnost zápisů ze schůzí. Výše členských příspěvků byly sice pravidelně zapisovány, ale pouze v konečné částce, není tedy jasné, kolik která členka přispěla.

Další výzkum tématu by se mohl zaměřit na rozbor rokycanských kronik a matrik, kde je pravděpodobně možné najít o spolku a členkách další informace. Práce se spolkovými dokumenty je ovšem více méně vyčerpaná, jelikož dochované prameny už byly touto studií podrobeny dostatečné kritice. Práci by bylo možné využít jako doplňkový materiál ke stálé expozici Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech s názvem „Bydlení na Rokycansku v 19. a na počátku 20. století“.

SUMMARY

In the middle of 19th century there were found many associations, which engaged in women movement and supported patriotic ideas in Bohemia. Czech women's emancipation is connected with female writers, like Karolína Světlá and Eliška Krásnohorská.

Ladies guild Ludmila was charitable association which helped poor people, especially pupils and later old widows in Rokycany. Another aim was education of its own members. Ladies cooperated with teachers. However, lessons were stopped soon because of low interest. The guild was established in 1870. Every woman could become a member, but she had to pay charges. The guild helped people in Rokycany during the First and the Second World War, too. Women of Ludmila required the right to vote for women, but they were not persistent enough. They were active during public events like city celebrations. Ladies guild Ludmila finished its activity in 1944 because of bad financial conditions and losing several important members.

This publication explains how the guild was established and its charity and educational activities. My work is divided into ten chapters. At the beginning there is a chapter about feminism and women's movement in 19th and first part of 20th century. The thesis contains attachment with pictures of several members. At the end of the publication there is a list of bibliography and other sources. There is no similar detailed work about the guild in Rokycany and there are few references in literature, too.

10 PRAMENY A LITERATURA

10.1 Prameny

Státní oblastní archiv Plzeň – Státní okresní archiv Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

Státní oblastní archiv Plzeň – Státní okresní archiv Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1921-1938. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 2, nestr.

Státní oblastní archiv Plzeň – Státní okresní archiv Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1938-1944. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 3, nestr.

Státní oblastní archiv Plzeň – Státní okresní archiv Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Kniha pozvání spolku dam Ludmila 1931-1944. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 4, nestr.

Státní oblastní archiv Plzeň – Státní okresní archiv Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Kniha příjmů a vydání 1912-1929. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 5, nestr.

Státní oblastní archiv Plzeň – Státní okresní archiv Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Kniha pozvání spolku dam Ludmila 1870-1893. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

Státní oblastní archiv Plzeň – Státní okresní archiv Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Listovní kniha spolku dam Ludmila 1870-1884. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

Státní oblastní archiv Plzeň – Státní okresní archiv Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Stanovy Dámského spolku Ludmila. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

Státní oblastní archiv Plzeň – Státní okresní archiv Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Výtah z organizačního statutu dívčího lycea. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

Plzeňské listy, 10. 8. 1876, roč. 1876, č. 64, s. 3.

Plzeňské listy, 7. 9. 1876, roč. 1876, č. 72, s. 2.

10.2 Literatura

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách : Dívčí vzdělávací a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha : Libri, 2005.

BAHENSKÁ, Marie; HECZKOVÁ, Libuše; MUSILOVÁ, Dana. *Ženy na stráž : České feministické myšlení 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010.

BAHENSKÁ, Marie. Ženy ve veřejném životě ve druhé polovině 19. století : Spolek svaté Ludmily a činnost Marie Riegrové-Palacké. *Český časopis historický*. 2005, roč. 103, č. 3, s. 549-571.

BATĚK, František; HRACHOVÁ, Hana; PRÁŠIL, Petr. *Rokycansko na starých pohlednicích*. 1. vyd. Hostivice : Petr Prášil, 2006.

BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2001.

CIRONIS, Petros. Historické zajímavosti : Portréty starostů města Rokycan. In : *Minulostí Rokycanska*. 1. vyd. Rokycany : Státní okresní archiv Rokycany, 1998, s. 59-62.

CIRONIS, Petros. Jak se rozvíjely Rokycany ve dvacátých letech. In : *Minulostí Rokycanska*. 1. vyd. Rokycany : Státní okresní archiv Rokycany, 1998, s. 8-12.

CIRONIS, Petros. *Lidé, osoby a osobnosti Rokycanska*. 1. vyd. Rokycany : Státní okresní archiv, 1995.

CIRONIS, Petros. Měšťanostové Rokycan z let 1850-1945. In : *Minulostí Rokycanska*. 1. vyd. Rokycany : Státní okresní archiv Rokycany, 1996.

CIRONIS, Petros. Poslední dny druhé světové války na Rokycansku : Neznámé historické prameny ve světle nejnovějšího výzkumu. In : *Minulostí Rokycanska*. 1. vyd. Rokycany : Státní okresní archiv Rokycany, 1996, s. 3-41.

CIRONIS, Petros. *První světová válka a Rokycansko : Svědectví kronik, seznam padlých*. 1. vyd. Praha : Okresní archiv v Rokycanech, 1989.

CIRONIS, Petros. *Rokycany v době první světové války 1914-1918*. 1. vyd. Rokycany : Okresní archiv v Rokycanech, 1998.

CIRONIS, Petros. Svědectví živých : Vzpomínky vězňů z doby nacistické okupace. In : *Minulostí Rokycanska*. 1. vyd. Rokycany : Státní okresní archiv Rokycany, 1996, s. 3-30.

DVOŘÁK, Josef. Encyklopedie profesorů a učitelů gymnasia v Rokycanech (1898-1949). In : *Minulostí Rokycanska*. 1. vyd. Rokycany : Státní okresní archiv Rokycany, 2003, s. 37-45.

HÁJEK, Jiří. Rokycany v letech 1900-2000. In : *Minulostí Rokycanska*. 1. vyd. Rokycany : Státní okresní archiv Rokycany, 2003, s. 21-30.

HOFMAN, Karel. *Rokycany : Dvacet pět pohledů do historie města 1110-1986*. 1. vyd. Rokycany : Hofman, 1991.

HOFMAN, Karel. *Staré rokycanské domy I*. 2. vyd. Rokycany : Městská knihovna Rokycany, 2000.

HOFMAN, Karel. *Staré rokycanské domy II*. 1. vyd. Rokycany : Městská knihovna Rokycany, 1996.

HOFMAN, Karel. *Staré rokycanské domy III*. 1. vyd. Rokycany : Městská knihovna Rokycany, 1997.

HOFMAN, Karel. *Staré rokycanské domy V*. 1. vyd. Rokycany : Městská knihovna Rokycany, 1999.

HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1999.

HRACHOVÁ, Hana a kol. *Rokycany : Dějiny českých měst*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2011.

HRACHOVÁ, Hana. Zdravotní a sociální péče o děti na Rokycansku v letech 1916-1945. In : *Minulostí Západočeského kraje*. 1. vyd. Ústí nad Labem : Albis international, 2002, s. 173-197.

KŘIVKOVÁ, Jolana. *Povodeň 1872 v povodí Berounky a Blšanky : Analýza a rekonstrukce*. 1. vyd. Praha : Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, 2001.

LENDEROVÁ, Milena a kol. *Eva nejen v ráji : Žena v Čechách od středověku do 19. století*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2002.

LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě : Žena v minulém století*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1999.

LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009.

MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč ? : Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. 1. vyd. Praha : Libri, 2005.

NEUDORFLOVÁ L., Marie. *České ženy v 19. století : Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. 1. vyd. Praha : Janua, 1999.

Rokycansko v boji proti fašistickým okupantům 1939-1945. 1. vyd. Rokycany : Muzeum Dr. Bohuslava Horáka, 1995.

ŘEHÁČEK, Karel. Dopady války na život obyvatel Plzně a okolí (1914-18). In : *Minulostí západočeského kraje*. 1. vyd. Plzeň : Albis international, 2007, s. 277-336.

SOMR, Miroslav. *Dějiny školství s pedagogiky*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

10.3 Internetové zdroje

BOREK, David. Dějiny města v datech. Rokycany, město v západních Čechách [online]. Aktualizace 30. 6. 2009. [cit. 2011-11-9].

Dostupné z <http://rokycanyhomepage.ic.cz/dejinyvdatech1900-2003.htm>.

Bernard Bolsano. [online]. [cit. 2012-2-29]. Dostupné z <http://www.cs.cas.cz/bolzano/index.php>.

Co, kdy a za kolik? [online]. [cit. 2011-7-13]. Dostupné z <http://p-numismatika.cz/index.php?get=kapitola21>.

Feminismus, o ženách, mužích a gender studies [online]. Aktualizace 11. 10. 2011. [cit. 2011-11-14]. Dostupné z <http://www.feminismus.cz/historie.shtml>.

Feminismus, o ženách, mužích a gender studies. [online]. Aktualizace 3. 6. 2004. [cit. 2012-2-29]. Dostupné z <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=183881>.

Seznam textových příloh

I. Seznam předsedkyní spolku Ludmila.

Zdroj: SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokoly spolku dam Ludmila 1870-1944. S. 7, ev. č. 40, nestr.

II. Stanovy spolku Ludmila.

Zdroj: SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Stanovy Dámského spolku Ludmila. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

III. Proslov kaplana Gustava Erharta při divadelním představení „Vězení“ v říjnu 1870.

Zdroj: SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1, nestr.

IV. Tabulka zachycující počet členek.

Zdroj: SOKA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokoly spolku dam Ludmila 1870-1944. S. 7, ev. č. 40, nestr.

Příloha č. I: Seznam předsedkyní spolku Ludmila.

1870-1892 (†): Anna Kraftová.

1892-1898 (†): Vilemína Jágrová.

1898 : Antonie Ottisová.

1898-1920: Magdaléna Tornerová.

1920-1921: Antonie Kočvarová.

1921-1924 (†): Hermína Podpěrová.

1924-1932 (†): Anna Kneidlová.

1932-1940 (†): Josefa Tasserová.

1940-1943: Anna Šnáblová.

1943-1944: Anna Hemerková.

Příloha č. II: Stanovy spolku Ludmila.

§1

Účel tohoto spolku jest dobročinnost k nuzným a vlastní vzdělání údů.

Zavazují se údové „Ludmily“ staviti dle sil svých bídu trpících zvláště ve svém domově, a cítíce nedostatek vzdělání z mládí jim poskytnutého chtějí o rozšíření svých vědomostí pečovati.

§2

Prostředky ke konání dobročinných skutků poskytují měsíčně příspěvky údů, dobrovolné dary a výtěžek z hudebních zábav a divadelních představení s povolením dotyčných úřadů podniknutých. K vzdělání údů slouží spolková knihovna, časopisy, poučné přednášky a vycházky na místa, kdež se něčemu lze přiučiti.

§3

Spolek sestává z rokycanských dam, vdaných i svobodných, kteréž se uvolily měsíčně nejméně 10 krejcarů r. m. do spolkové pokladny skládati. Veškeré tyto příspěvky a jiné příjmy spolku tvoří nadační fond a uloží se v záložně rokycanské na úrok, pokud jich k spolkovým účelům třeba nebude.

§4

Sídlo spolku jest město Rokycany, odznak jeho bílé „L“ v červeném poli, jež údové nosí, kdykoli co spolek veřejně vystoupí, tentýž jest oprávněn využívat užívati pečeti s nápisem „Ludmila, spolek dam v Rokycanech“.

§5

K vyřízení spolkových záležitostí scházejí se údové pravidelně čtyřikráte do roka ve valnou hromadu, a sice: vždy první neděli v čtvrtletí. Ve valné hromadě má každý úd právo činiti návrhy, kteréž však tři dni napřed předsedkyni oznámiti musí. Tu se volí skoumatelky účtů a tytéž se schvalují. Rokuje se o návrzích výboru a všech otázkách do oboru spolku náležitých. Přijímání nových údů ponechává valná hromada sobě samé.

§6

K platnému uzavírání valné hromady třeba, aby byla prostá většina údů přítomna. Poměrná většina hlasů přítomných údů rozhoduje při každém usnešení a při všech volbách, toliko na změnu těchto stanov třeba většiny dvou třetin hlasů.

§7

Provedení svých usnešení a správu jmění spolkového vznáší hromada na výbor 11 údů, kteří se poměrnou většinou hlasů volí. Výbor pak volí toutéž většinou ze sebe předsedkyni, jednatelku a kasírku. Aby výbor platně uzavírali mohl, vyžaduje se přítomnost předsedkyně aneb od ní ustanovené náměstkyně a 6 údů, kteří poměrnou většinou hlasů usnešení pro spolek závazná uzavírají. Všelike vyhlášky a listiny ze spolku vycházející budtež podepsány předsedkyní a jednatelkou, týká-li se však spis spolkové pokladny, tedy i kasírkou.

§8

Výbor obstarává všechny správní záležitosti spolku, přijímá žádosti o pomoc prosících, navrhuje z nich valné hromadě ty, kteří podpory nejhodnější jsou, a činí vůbec všechny předběžné kroky, aby valné hromadě mohl naznačiti způsob, jak by dobročinnost spolku nejlepší ovoce nesla. Výboru náleží získati vydatné síly k poučným přednáškám, zařizovati vycházky, spolkovou knihovnu v pořádku držeti a přiměřené časopisy objednávat. Tyto poslední dvě povinnosti uloží předsedkyně jedné dámě z výboru.

§9

Výbor má právo povoliti výdaje do 5 zlatých. V případech důležitých jest oprávněn svolati zvláštní hromadu, aneb je-li věc příliš nutná, může, čeho třeba, ihned zaříditi, jest však povinen ospravedlniti své jednání před nejbližší příští valnou schůzí. Kdykoli toho vidí předsedkyně potřebu, může svolati výbor.

§10

Za poctivé nakládání s důchody spolku ručí předsedkyně a kasírka. K prohlédnutí účtů volí valná hromada, kteráž se na počátku roku odbývá, dvě revidentky ze svého středu, kteréžto při nejbližší hromadě výsledek skoumání svého ohlásí.

§11

Činnost jednotlivých údů výboru jest následující: Předsedkyně zastupuje spolek na venek, zve k valným i výborovým schůzím a předsedá jim, rozhoduje, kdekoli se hlasy rovně dělí a bdí nad šetřením stanov. Jednatelka vede korespondenci spolku i zápisky o schůzích výboru i hromady a obstarává k nim pozvání, podává poslední valné hromadě zprávu o celoroční činnosti spolku a chová spolkové písemnosti. Kasírce přísluší měsíčně příspěvky údů přijímat i všelike jiné příjmy spolku zapisovati, jakož i běžné vydání na poukaz předsedkyně pořizovati. Na konec roku učinivši účetní závěrek předloží v následující valné hromadě účty k proskoumání.

§12

Výbor i z něho vyšlé hodnostárky volí se na jeden rok, mohou však opět voleny býti. Stalo-li by se, že by během roku ten který úd výboru odpadnul, lze v každé valné hromadě počet údů výborových doplniti.

§13

Spory v záležitostech spolkových mezi údy postavši sdělí se předsedkyni, touto pak výboru, kterýž narovnání učiní. Není-li však některý úd s rozhodnutím výboru spokojen, aneb vznikne-li spor mezi výborem a údy spolku, vyrovná se smířčím soudem následovně: Každá strana zvolí si dva rozsudí, tyto pak čtyři pátého za předsedkyni, nemohou-li se o předsedkyni sjednotiti, rozhodne los. Den a hodinu určí předsedkyně spolku. Proti nálezu tohoto soudu nestává žádného odvolání a odřikají se údové ve věcech spolkových právní cesty.

§14

Chce-li některý úd vystoupiti ze spolku, nechť to ohlásí předsedkyni. Kdokoli, ač byl požádán, zanedbá příspěvky po tři měsíce odváděti, pokládá se za dobrovolně vystouplého. Kdo přestal býti údem spolku, nemá žádných nároků na jakousi náhradu.

§15

Spolek se zruší, pakli se počet údů tak ztenčil, že pozůstali – uznávajíce nemožnost dosíci účelu sobě vytknutého – ve valné hromadě většinou dvou třetin hlasů přijmou návrh na rozejtí se spolku. V tomto případě náleží spolkové jmění zdejší dívčí škole.

§16

Zeměpanskému komisaři náleží právo v schůzích spolkových zasedati a v správu spolku každého času nahlédnouti.

V ROKYCANECH, dne 31. ledna 1870.

Teresie Hannesová, Barbora Lehnerová, Ludmila Nesnídalová, Albertina Poppy, Elise Herbig, Anna Kraftová, Marie Kubertová, Josefa Šrámková, Isabella Panyrková, Vilemína Jagrová, Amalie Kossler, Ernestine Aue, Jeny Mudrová, Karolina Bílková, Marie Erhartová, Marie Kellnerová, Barbora Skálová, Gabriela Wieslerová, Anna Schmausová, Marie Skálová.

Příloha č. III: Proslov kaplana Gustava Erharta při divadelním představení s názvem „Vězení“ v říjnu 1870.

*Ve jménu vroucí, šlechetné té snahy,
Kterážto nás sem svedla pospolu,
Ve jménu vynešené a krásné dráhy,
Jakou jsme vytkly svému úkolu,
Ve jménu pak svornému snažení,
Za nímž se beřem v úzkém spolčení,
Přijmětež pozdrav, když vřele provolám,
„Vítejte bratří, vítejte sestry nám.“
Jaký je náš cíl? Co nás v zanícení
Uvedlo všecky v úzký tento kruh?
Ve kterém nyní úzkém v spojení
Nás jenom jeden svorný vede duch
Za svatý nám jest úkol dáno
A slovem mocným v srdce naše psáno:
„Dobročinnost k nuzným jest ten velký cíl,
jež si, k blahu dítek, spolek postavil.
Tak kněžna česká, zbožná Lidumila,
Již svaté jméno nesem v znaku svém,
Své žití jen nuzným zasvětila,
Jejím světlym chcem jíti příkladem.
Dle jejího vzorna naučení
Žítí chcem pro lidstvo utrpení
A ve svorném jdouce vždycky závodu
Stavit chceme bídu ve svém národu.
Tak jako ona, Věnceslava učenka
Ku vyšší jenom vedla osvětě
A jako moudrá nadála jej ruka
By oslavil své Čechy na světě*

*Tak i my v svaté nadšenosti
Kráčct chceme ku vyšší vzdělanosti
By sídlo Čechů slavných otců věno
Již z rukou vrahů bylo vykoupeno!
To cíl je náš, to heslo nám je dané
Kéž požehnání má v svém zapětí
By mnoho zla která dosud kane
Již přestala tvář chudých stapětí
By dítko, jímž matka odumřela,
Aspoň někde vřelá srdce měla,
Která jim v nouzi, bídě a nemoci,
Spěchají vydatnou přispět pomoci.
V jejich prospěch též jsme otevřely
Dnes chrámek ten a volaly jsme k Vám
I našly jsme všude ohlas vřelý
Jenž milou žertvou spěchal přispět nám
Za tento soucit vámi objevený,
Necht' jsou díky naše projeveny
Necht' dobrý Bůh, jenž všecko ocení,
Vám i tento malý dárek odmění!
Modlitby mé jež vynáším k nebes dómu,
Kéž vyslyší je světu mocný pán,
Dá požehnání svoje městu tomu
A zvýší blaho milých Rokycan.
Kéž jsou z vašich dítek Václavové,
Jenž přivede národ ke slávě nové,
Ať pak každé srdce se mnou zapěje:
„Zaplesej vlasti, tvá vyrůstá naděje.“*

Příloha č. IV: Tabulka zachycující počet členek.

OBDOBÍ	POČET ČLENŮ
25. března 1870	20
konec března 1870	42
2. polovina r. 1870	61
1874	51
1898	více než 100
1906	131
1910	120
1911	116
1913	104
1914	104
1916	105
1917	105
1929	180
1934	161

Seznam obrazových příloh

č. 1: Razítko Dámského spolku Ludmila.

Zdroj: SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany. S. 7, ev. č. 40.

č. 2: Ukázka protokolu ze schůze roku 1878.

Zdroj: SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1870-1921. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 1. nestr.

č. 3: Ukázka protokolu ze schůze roku 1941.

Zdroj: SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany, Protokol spolku dam Ludmila 1938-1944. S. 7, ev. č. 40, inv. č. 3. nestr.

č. 4: Dopis Elišky Krásnohorské spolku Ludmila.

Zdroj: SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany. Spolková korespondence. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

č. 5: Přání k padesátým narozeninám Elišky Krásnohorské.

Zdroj: SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany. Spolková korespondence. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

č. 6: Článek o spolku Ludmila v Plzeňských listech ze 7. září 1876.

Zdroj: Plzeňské listy, 7. 9. 1876, roč. 1876, č. 72, s. 2.

č. 7: Pohlednice zaslaná spolku Ludmila roku 1888.

Zdroj: SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany. Spolková korespondence. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

č. 8: Pozvánka na sjezd hospodyň v krojích roku 1888.

Zdroj: SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany. Kniha pozvání spolku dam Ludmila 1870-1893. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

č. 9: Pozvánka na divadelní představení v listopadu 1891.

Zdroj: SOkA Rokycany, fond Dámský spolek Ludmila Rokycany. Kniha pozvání spolku dam Ludmila 1870-1893. S. 7, ev. č. 40, nezpracováno.

č. 10: Portrét Vilemíny Jágrové.

Zdroj: Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech.

č. 11: Fotografie Vilemíny Jágrové a jejího manžela Jana Jágera.

Zdroj: Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech.

č. 12: Fotografie Augusty Faflové.

Zdroj: Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech.

č. 13: Portrét Antonie Kočvarové.

Zdroj: Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech.

č. 14: Pohlednice rokycanského náměstí z počátku 20. století.

Zdroj: HRACHOVÁ, Hana a kol. *Rokycany : Dějiny českých měst*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2011. nestr.

č. 15: Hospodářská a hospodyňská škola v Rokycanech.

Zdroj: BATĚK, František; HRACHOVÁ, Hana; PRÁŠIL, Petr. *Rokycansko na starých pohlednicích*. 1. vyd. Hostivice : Petr Prášil, 2006, s. 57.

č. 16: Pohled na bývalý mlýn, který vlastnila rodina Vilemíny Jágrové.

Zdroj: BATĚK, František; HRACHOVÁ, Hana; PRÁŠIL, Petr. *Rokycansko na starých pohlednicích*. 1. vyd. Hostivice : Petr Prášil, 2006, s. 37.

č. 17: Odborná škola pro ženská povolání v Rokycanech.

Zdroj: Rokypedie – Rokycanští patrioti [online]. [2012-1-30]. Dostupné z http://rokypedie.rokycanstipatrioti.cz/index.php?title=Ve%C5%99ejn%C3%A1_odborn%C3%A1_%C3%A1kola_pro_%C5%BEensk%C3%A1_povol%C3%A1n%C3%AD.

č. 18: Schod se jménem Magdalény Tornerové na cestě ke kostelu Navštívení P. Marie.

Zdroj: Foto autorka, 5. 2. 2012.

č. 19: Průvod při matiční slavnosti na rokycanském náměstí v roce 1911.

Zdroj: HRACHOVÁ, Hana a kol. *Rokycany : Dějiny českých měst*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2011. nestr.

Příloha č. 1: Razítko Dámského spolku Ludmila.

Těto činnosti provádějí se s úsilím a
s láskou.

V Probycanech dne 15. února 1878.

Albina Pappysová.

Protokol.

valné shromáždění dne 3. března 1878.

1. Účtem jest protokol předšlé schůze a následovala celoroční správa jednatelekta, která již co účinná správa schválena jest.
2. Účinně byl jest návrh, by zvýšení spolkaých příjmů se docílilo, zaříditi zbirku uselických předmětů a ženických ročních prací, které by při nějaké, ad prázdninách zařízené buď hudební neb dle okolnostech koncenní zabavě, sloužily co výhry. Před tímto pak by se uspořádala výstava.
3. Poučeno jest náklad na nákup knih pro spolkaou bibliu.

V Probycanech dne 4. března 1878

Albina Pappysová

Příloha č. 2: Ukázka protokolu ze schůze roku 1878.

Zápis

o valce konané konané dne 18. října 1941.
o 3. bod. odpoč. u Lunického kmene v Dětovějanech.

Přítomní: Dr. Hosnedlová, Hejmelová, Lehová
a Holková a Fajlová.

Dr. předsedkyně zahájuje schůzi uvítáním přítomných členů a věnuje prozatímno rozpočtu a věnuje členům v minulém roce. Jsou to: Dr. J. Jassová, J. Hlavková, Fr. Holová, B. Rašková a Volentová, M. Děleková a Plechová. Pořádáním byla uctěna její památka.

Shrnutí jednání: Spolek konal r. 1940

4 výborné schůze. Za nejnepříznivějších podmínek se bylo ošetřeno množství právní divadla s velmi zábravou. Douze a členskými příspěvky a miloděny udílel spolek množství chudým a to v pohřbívání. Ovšem bylo odloženo 72 chudých starců. Jelikoli se jednalo o peníze pro jednatelství, jednatelem přičítá jim mnoho členů spoušť všechny záležitosti aby vyhraly v spolupráci k udržení spolku a dle své možnosti se přičinily o získání nových členů.

Zpráva pokladní:

Jmim na prázdninách rokem 1940	2459.10 Kč.
Příjem: Členský příspěvek	1221. —
Dary	2735. —
útok vlt. kniž. Obč. zářiny	94.80
	6509.90 Kč.

Příloha č. 3: Ukázka protokolu ze schůze roku 1941.

Věčelina slečno!

Přesvědčeny o Vaší horlivosti pro každou věc, která se týká národnosti a vzdělání českého, osmělujeme se Vám zaslati několik petice, kterou ženské spolky a dámy soukromých knihovnařů vlasteneckých podpisují, i prosíme, abyste, souhlasíte-li, ráčila svým vzácným podpisem a spolu i podpisu dam váženého přátelského kruhu Vašeho rozmnožití jména a petice se poji, či a tím jí dodati více váhy.

Přejeme si, aby ženy české nenechaly se přehlédnouti a neměly osouzení, nřisi univerzitního studijního domů, kájičích a zajisté také v Praze co nejdříve zač učiti.

Podpisy mohou býti na obyčejném bílém archu, a čím více jich, tím lépe. Všem nenadaly spěch na křiště radě muži a nás kn spěchu největšim, což radě přívělivě prominouti, rovněž jako kulo zá, dosti vůbec, vyžadující od Vás kolik obě, starosti.

Radě byti jista naši hlubokou vděčnost a vřelou nepomýjící úctou, ve které máme čes. znamenati se Vám, vyzoce člena Paní, nejuznateji odvaní,
Ženský výrobní spolek český v Praze.
V Praze, dne 9. února 1890.
jménem výboru:

Eliška Krásnohorská,
redaktorka Českých Listů.
(Divadelní ulice č. 16.)

Příloha č. 4: Dopis Elišky Krásnohorské spolku Ludmila.

Eliška Krásnohorská.

Věrná, vroucná, s citem. Fr. Musil.

f 1. Řá-že ty krás-ná na slo-van-ském pui,
E - li - sko na - šo, bu - diž po-že-hná-na,
p li - bo - dech tvůj o - bla - žil če - ské sny,
sla - ví - ky vzbu-dil, ves - ny ky - no brá-na.

2. Zorníčko jasná slovanského dne,
věstkyňe naše, budiž požehnána,
k tobě se mocně srdce české pne,
doutajíc s tebou blaženého rána.

3. Běloučná perlo širých slávkých vod,
chloubu ty naše, budiž požehnána,
tebou se hrdě zlobí český rod:
ženami jeho budoucnost mu dána!

V památný den
PADESÁTÝCH NAROZENIN
dne 18. listopadu r. 1897.

Nákladem Vesny. — Tiskem nov. sko. knihárněny v Brně.

Příloha č. 5: Přání k padesátým narozeninám Elišky Krásnohorské.

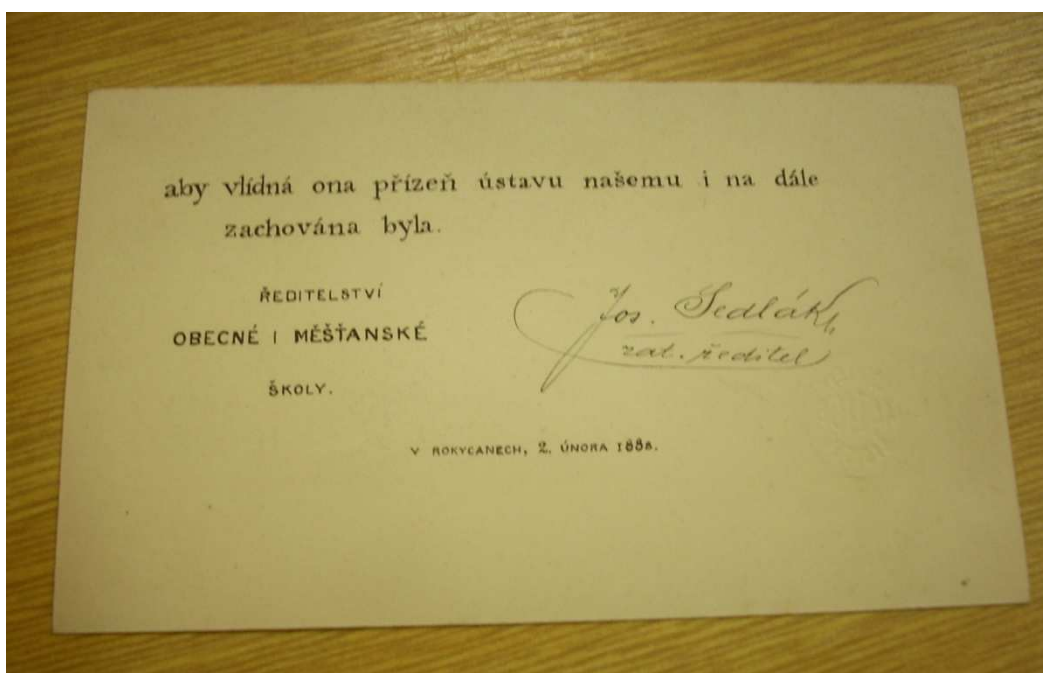
Dopisy.

Z Rokycan, dne 6. září. Princezna Ludmila našla tedy předce svého rytíře! Podivno, člověk by byl myslil, že Ludmila bude hezky z ticha a bude povděčna, že „Pl. L.“ jenom několika slovy o „činnosti“ její se zmínily. Ona zatím vyšle až po zuby obrněného reka, aby jí hájil proti „nespravedlivým útokům“ a ztrestal přepych smělce, který se odvážil, blahodějnou činnost její bráti v pochybnost. Pan zastance se — jak se z poznámky radakčů dočítám — jak náleží na mě připravil a pověděl světu, jak veliké zásluhy

Ludmila o veškeré človděčenstvo má. Napsal jsem oněch několik slov o našem dámském spolku a bůh ví, že nebyl bych nikdy více čtenáře nudil povídáním o něm, položil jsem jej mezi mrtvé. Jelikož však pan „x y“ světu namluviti chce, že Ludmila skutečně něco, aneb docela velmi mnoho dělá, vidím se nucena říci, že tvrzení to nespočívá na pravdě. Jako každý veřejný spolek musí i Ludmila již dovoliti, že veřejně se kritizuje a nesmí se rditi jak patnáctiletá panenka, když se svět neostýchá, pověditi jí pravdu do očí.

Ludmila má ve svých stanovách — myslím, že se nemýlím — také jeden paragraf, ve kterém se praví, že má spolek podporovati účele nejen dobročinné ale i vlastenecké. Prošim pana rytíře, aby nám pověděl, kdy a kde podporovala Ludmila účele vlastenecké. Snad to bylo vlastenectvím, když před lety uspořádali někteří z pánů profesorů pro dámy spolku několik přednášek, které však brzy přestati musely, jelikož je nikdo nenavštěvoval. Když kdysi jistá dáma spolku učinila návrh, aby se některé knihy zakoupily, byla paní jednatelka proti tomu a když navrhovatelka návrh svůj dále nájila, udála se velmi nemilá scéna, paní jednatelka byla tak „aufgeregt“ — tak se jedna dáma tehdy vyjádřila — že schůze musela býti skončena, a navrhovatelka ze spolku vystoupila. O vlastenectví prošim nemluvte v spolku tom, tam vlastenectví dík vlastenecké správě, bylo vždy popelkou. Ludmila prý uspořádává koledu štědrovečerní. Ta koleda štědrovečerní ale bývala, než si kdo zpoměl, že kdys Ludmila bude, a bývala ta koleda let dřívějších skvělejší, než ona Ludmilou uspořádaná. Bude pak se zajisté chudým dítkám školním strojiti vánoční stromek i tehdy, když nebude stávat spolku, který má dle stanov svých podporovati vlastenecké účele.

Ludmila prý má také dozor nad školou industriální. V každém městě, kde školy industriální jsou, má býti ovšem komitét dám, který dohlíží na školy ty. Kdo však prosím ustanovil k tomu spolek „Ludmila“? A jak to přijde, že industriální učitelka jest členem toho spolku, který má dohledku na školu jí svěřenou? Pan dopisovatel praví, že „Ludmila“ koupila též šicí stroj. Neodporujeme. Člen spolku, slečna Čulíková, industriální učitelkyně prodává také šicí stroje, a od ní koupila Ludmila za 70 zl. šicí stroj — zlé huby si vypraví, že prý jest to velmi skrovná cena — a šicí stroj ten zůstal u slečny Čulíkové, která žákyně šiti vyučuje. Ludmila jest také spolkem pohřby oslavujícím. Umřeli v městě někdo, tu dle zdání paní jednatelky se koupí věnec zesnulému, a členové dostanou rozkaz, aby věnec, který ani neviděli, zaplatili. Vdává-li se některá dáma spolku, obdrží — ovšem jen když u paní jednatelky jest oblíbena — kytici, ať k tomu členové svolí čili nic; že kytici zaplatiti musí, rozumí se samo sebou. Ludmila prý nepořádá výlety ponechávajíc to spolkům jiným; k čemu ta skromnost. Uspořádalať před časem také výlet chudým školním dítkám a paní důstojníci mají jej dosud v dobré paměti. Však dost již. Řekneme jen, že spolektakový, ve kterém jen libovůle panuje, ve kterém členové jsou jen podrženci a hotovi musí býti na povel „vrchnosti“, který neřídí se dle stanov, nevyhovuje svému účeli. S Ludmilou se dále zabývatí nebudeme. Panu dopisovateli xy na rozloučenou dávám dobrou radu, aby nehájil co se hájit nedá.

Příloha č. 7: Pohlednice zasláná spolku Ludmila roku 1888.

SJEZD
PANÍ, HOSPODYŇ A DÍVEK
KRAJE PLZEŇSKÉHO
V ROZKOŠNÝCH KROJÍCH NÁRODNÍCH
pořádá u příležitosti
JUBILEJNÍ KRAJINSKÉ VÝSTAVY ROKYCANSKÉ
ve středu dne 15. srpna 1888
DÁMSKÝ SPOLEK „LUDMILA“
V ROKYCANECH.

Se sjezdem spojena jest velká národní slavnost s bazarem ve prospěch „Ústřední Matice školské“.

POŘÁDEK SLAVNOSTI:

Ve středu 15. srpna: Dopoledne uvítání přibylých hostí (Jednota paní a dívek z Plzně, »Selská svadba« statečných Chodů z Domažlicka, družstvo dívek »Krásnohorská« ze Skvrňan atd.) na nádraží dámským spolkem »Ludmila« a zástupci výst. výboru. Slavnostní průvod městem. Hromadná návštěva výstavy.

Odpoledne o 1. hodině »Na železně«: Slavnostní valná hromada »Sjezdu paní, hospodyň a dívek«. Proslov od Elišky Krásnohorské. Slavnostní řeč na thema »O důležitosti ženy v životě veřejném« prosloví pan JUDr. Václav Peták z Plzně, poslanec na sněmě král. Českého.

Zahájení národní slavnosti.

Při slavnosti účinkuje hornická kapela mirošovského těžišstva za osobního řízení kapelníka pana K. Karla.

Předměty v bazaru a potraviny prodávají se za určité nízké ceny.

Vstupné „Na železnicou“ 20 kr.

V Rokycanech, v srpnu 1888.

Augusta Faflová,
jednatelka.

Anna Kraftová,
starostka.

Marie Wildová. Vilima Jágrová. Josefina Čulíková. Antonie Kočvarová. Emilie Budeciusová.
Albertina Čulíková. Ema Eimová. Aloisie Partišová.

Příloha č. 8: Pozvánka na sjezd hospodyň v krojích roku 1888.

STŘELNICE V ROKYCANECH.

V neděli, dne 22. listopadu 1891

USPOŘÁDÁ SPOLEK DÁM „LUDMILA“ V ROKYCANECH

za spoluúčinkování chvalně známé hornické kapely Mirošovské

ve prospěch ošacení chudých dítek školních

PĚVECKO-HUDEBNÍ

DIVADELNÍ ZÁBAVU.

PROGRAM:

1. Overtura „Cikánka“	Balfé.
2. Zastaveníško, pro housle a flétnu	Titt.
3. „Žaloba“ čtvero zpěv	Křížkovský.
4. Dvojzpěv Václava a Mařenky ze zpěvolry „Zmařená svatba“	K. Šebor.
5. Fantasie pro housle s průvodem piana (dle motivů z „Oberona“ a „Čarostřelec“)	Ch. Bériot.
6. „Loučení“, fantasie pro piano na české národní písně	Ed. Nápravník.
7. „Aj, odpusť mi, slavičku“, píseň s průvodem piana a houslí	Alois Hůlčička.
8. Národní písně slovenské, čtvero zpěv.	
9. Potpourri z opery „Rigoletto“	Verdi.
10. <i>Tk. Barrière:</i>	

„U KLAVÍRU“.

Veselohra o jednom jednání.

OSOBY:

Berta z Beaumontu, vdova. Julie, komorná.
Julius Prokop, hudební skladatel. Justin, sluha.

Děj se koná v Paříži u paní z Beaumontu.

11. Overtura „Alessandro Stradella“ Verdi.

Po vyčerpání programu volná zábava za hudby hornické kapely.

Kapelu hornickou vzhledem ku dobročinnému účelu bezplatně propůjčil ředitel hor, p. Jan Fitz.

CENY MÍST: Sedadlo 50 kr., místo k stání 30 kr.

Začátek určitě o 7. hodině večer.

Příloha č. 9: Pozvánka na divadelní představení v listopadu 1891.

Příloha č. 10: Portrét Vilemíny Jágrové (1839-1898), manželky mlynáře Jana Jágera a předsedkyně spolku Ludmila v letech 1892-1898.

Příloha č. 11: Fotografie Vilemíny Jágrové (sedící v tmavých šatech) a jejího manžela Jana Jágera.

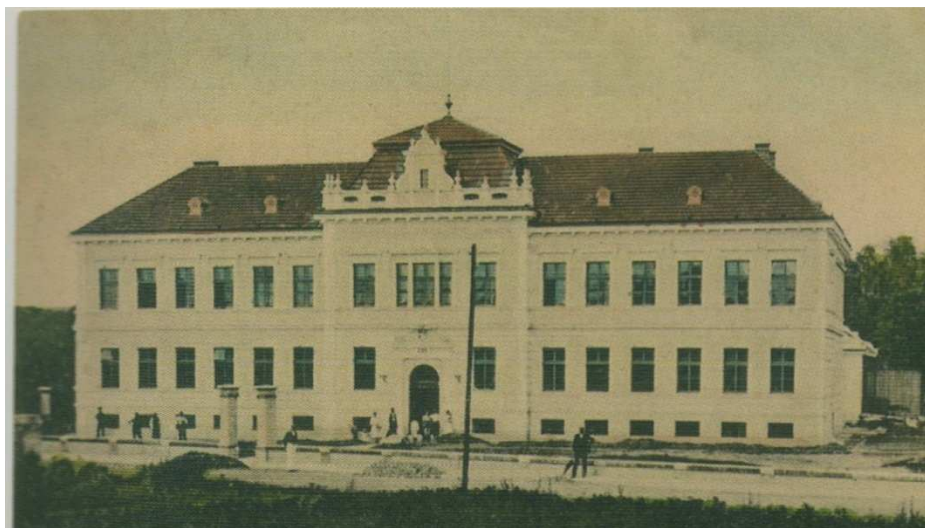
Příloha č. 12: Fotografie Augusty Faflové (uprostřed v bílých šatech), manželky školního inspektora Antonína Fafla a jednatelky spolku Ludmila v letech 1881-1920.

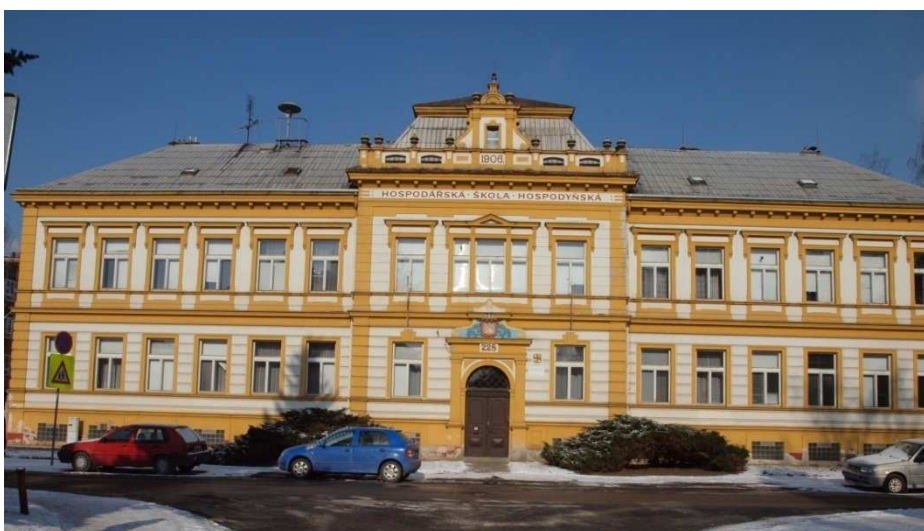
Příloha č. 13: Portrét Antonie Kočvarové (1853-1925), manželky učitele Čeňka Kočvary a předsedkyně spolku Ludmila v letech 1920-1921.

Příloha č. 14: Pohlednice rokycanského náměstí z počátku 20. století.

Příloha č. 15: Hospodářská a hospodyňská škola v Rokycanech v roce 1908, dnešní ulice Mládežníků.

Dnešní podoba budovy. Foto autorka, 11. 2. 2012.

Příloha č. 16: Pohled na bývalý mlýn, který vlastnila rodina Vilemíny Jágrové, rok 1917.

Dnešní podoba budovy. Foto autorka, 11. 2. 2012.

Příloha č. 17: Odborná škola pro ženská povolání. Zde se konaly kurzy pro dívky, které vyšly měšťanskou školu. Dnes v budově sídlí Mateřská škola U Saské brány.

Dnešní podoba budovy. Foto autorka, 11. 2. 2012.

Příloha č. 18: Schod se jménem Magdalény Tornerové na cestě ke kostelu Navštívení Panny Marie na „Vršíčku“ v blízkosti Rokycan. Peníze na stavbu kostela byly získány veřejnou sbírkou, stejně jako prostředky na vybudování těchto schodů, kam byla vytesána jména donátorů.

Příloha č. 19: Průvod při matiční slavnosti na rokycanském náměstí v roce 1911, na které se členky Ludmily organizačně podílely.